

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

EIGILĖ ČYGAITĖ
II kurso studentė

**TARPTAUTINIŲ ORGANIZACIJŲ VYKDOMŲ PROGRAMŲ GALIMYBĖS
MOTERŲ PADĖTIES POKYČIUI ROHINJŲ MAŽUMOS KRIZĖJE
ĮGYVENDINTI**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: doc. dr. D. Jakniūnaitė

Vilnius, 2018

Magistro darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(parašas)

.....
(v., pavardė)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „*Tarptautinių organizacijų vykdomų programų galimybės moterų padėties pokyčiui Rohinjų mažumos krizėje įgyvendinti*“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Eigilė Čygaitė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Čygaitė E. Tarptautinių organizacijų vykdomų programų galimybės moterų padėties pokyčiui Rohinjų mažumos krizėje įgyvendinti: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė D. Jakniūnaitė. – V., 2018. – 40 p.

Reikšminiai žodžiai: Rohinjų krizė, Rohinjų moterys, prievarta prieš moteris, pažeidžiamų grupių programos, įgalinimo programos, Rohinjų pabėgėlių krizė, moterų padėtis pabėgėlių stovykloje, JT Rohinjų krizėje.

Šiame darbe yra nagrinėjama moterų padėtis Rohinjų bendruomenės viduje ir Rohinjų moterų padėtis krizės kontekste. Panaudojant prievartos trikampio teoriją yra įrodoma, jog Rohinjų moterys patiria tiesioginę (asmeninę), struktūrinę ir kultūrinę prievartą ir tai lemia, jog moterys yra labiau pažeidžiama grupė Rohinjų bendruomenėje, nepaisant to, jog visi Rohinjai yra asmenys be pilietybės, diskriminuojami Mianmare, o per 700 tūkst. Rohinjų yra pasitraukę į Bangladešo pabėgėlių stovyklas.

Ypatingas dėmesys yra skiriamas tarptautinės bendruomenės – tarptautinių organizacijų – atsakui į Rohinjų moterų padėtį. Atsižvelgiant į tai, į kokios rūšies prievartą yra nukreiptos tarptautinių organizacijų programos, jos yra skirstomos į pažeidžiamų grupių programas ir įgalinimo programas. Šiame darbe siekiama išsiaiškinti, kokia yra šių programų apimtis, kokios yra jų galimybės pakeisti Rohinjų moterų situaciją bei kokios yra šių programų galimybės bendrame politiniame kontekste.

Turinys

Įvadas.....	6
Teorinis pagrindas	8
Rohinjų mažumos krizės ištakos ir migracija tarp Mianmaro ir Bangladešo.....	13
Jungtinių Tautų organizacijos priemonės ir idėjos: kodėl jos yra svarbios moterų situacijai Rohinjų mažumos krizėje?	16
Kas yra pažeidžiama grupė ir ką šis statusas reiškia Rohinjų moterims	20
Kas yra įgalinimas ir ką tai reiškia Rohinjų moterims	30
Mergaitės Rohinjų mažumos krizėje: ankstyvos ir priverstinės santuokos.....	36
Įtampos atskleidimas	38
Išvados	42
Literatūros sąrašas	46
Summary.....	51

Ivadas

Rohinjų pabėgėlių krizė nėra naujas fenomenas, tai istoriškai susiformavusios religijų skirties ir ilgalaikių Mianmaro vidinių politinių problemų ignoravimo padarinys. Visgi, 2017 m. pabėgėlių ir prievartos mastas atkreipė pasaulio politinės bendruomenės dėmesį: JT Vyriausiasis žmogaus teisių komisaras 36-osios Žmogaus teisių tarybos sesijos metu pareiškė, jog sisteminiai išpuoliai prieš Rohinjų bendruomenę galimai prilyginami nusikaltimui prieš žmoniją, o pati situacija panašėja į vadovėlinį etninio valymo pavyzdį¹. 2017 m. rudenį, Rohinjų mažumos krizei Mianmare pasiekus epogėjų, JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuras (UNHCR) skelbė, jog daugiau kaip pusė milijono² Rohinjų asmenų, patyrę persekiojimus, prievartą ir žudymus, pasitraukė į Bangladešą. 2018–ųjų sausį pabėgėlių skaičius pasiekė beveik 650 tūkst., o didžiąją dalį pabėgėlių sudaro moterys ir vaikai, taip pat vyresnieji asmenys. JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuras kreipiasi į tarptautinę bendruomenę prašydamas beveik šimto milijonų dolerių skubiai pagalbai suteikti moterims, vaikams ir kitoms pažeidžiamoms grupėms³ – ir tai tik trumpalaikė reikmė, skirta patenkinti skubiausius poreikius artimiausiu metu. Nors daugiau kaip penkiasdešimt metų tarptautinė bendruomenė krizę subtiliai ignoravo, tačiau dabar ignoravimo politika nebėra priimtina nei tarptautinei bendruomenei, nei Rohinjams.

Paradoksalu, jog akademinėje literatūroje nestinga tekstų, analizuojančių pabėgėlių situacijas įvairiuose pasaulio kampeliuose, tačiau šiuo metu tyrimų, susijusių su Rohinjų situacija, akademinėje literatūroje nėra gausu net ir turint galvoje faktą, jog Rohinjų tauta migruoja tarp Mianmaro ir Bangladešo ne vieną dešimtmetį. Tad pats Rohinjų situacijos nagrinėjimas 2017-2018 m. realijose jau yra niša tyrimui; kita vertus, šiame darbe didžiausias dėmesys bus skiriamas dar labiau pažeidžiamai grupei (jau esančiai pažeidžiamoje grupėje – Rohinjų bendruomenėje).

Šiame magistro darbe bus koncentruojamasi į moterų padėtį Rohinjų pabėgėlių krizėje. Organizacija JT Moterys (*UN Women* – angl.) vienareikšmiškai teigia, jog ši krizė neproporcingai paveikia moteris, mergaites ir kitas pažeidžiamas grupes, kadangi sustiprina, įtvirtina ir pagilina jau egzistuojančią lyčių nelygybę, lytimi paremtą prievartą ir diskriminaciją⁴. Šioje konkrečioje situacijoje moterys ir mergaitės yra priskiriamos pažeidžiamai grupei dėl įvairaus

¹ Zeid Ra'ad Al Hussein, Jungtinių Tautų Vyriausiasis žmogaus teisių komisaras, atidarymo kalba 36-ojoje Žmogaus teisių tarybos sesijoje, „Darker and more dangerous: High Commissioner updates the Human Rights Council on human rights issues in 40 countries“, 2017 09 11

<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22041> [žiūrėta 2018 04 11]

² JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuro internetinis puslapis, <http://www.unhcr.org/rohingya-emergency.html> [žiūrėta 2018 01 14]

³ Ten pat

⁴ JT Moterys interneto svetainė, „Gender Brief on Rohingya Refugee Crisis Response in Bangladesh“, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/10/gender-brief-on-rohingya-refugee-crisis> [žiūrėta 2018 01 14]

tipo prievartos patyrimų: remiantis žiniomis, gautomis iš bendruomenės vadovų, o taip pat interviu su pabėgėliais, beveik kiekviena mergaitė Balukhali gyvenvietėje Cox Bazar pabėgėlių stovykloje Bangladeše yra seksualinės prievartos, nužudymo, arba gyvo asmens sudeginimo liudininkė arba išgyvenusioji⁵. Taip pat minėtieji interviu iš Cox Bazar oficialios pabėgėlių stovyklos atskleidė, jog 94% moterų ir merginų nedalyvavo sprendžiant dėl savo esamos santuokinės padėties.⁶ JT Moterys teigia, jog, neabejotinai, Rohinjų moterims ir mergaitėms yra reikalinga pastovi pagalba (pagalbos centrai labiausiai pažeidžiamoms moterims ir mergaitėms, kuriuose galima gauti pagalbą vienoje vietoje; galimų pragyvenimo šaltinių suteikimas; socialinių darbuotojų pagalba prieinamumas⁷). Akivaizdu, jog naujausios – 2017 m. prasidėjusios – krizės bangos metu Rohinjų moterų ir mergaičių padėtis pablogėjo tiek fizine, tiek psichologine prasme. Nors bendrai visai Rohinjų mažumai žmogaus teisės nėra užtikrinamos, moterys, dėl pačios krizės ir dėl bendruomenėje egzistuojančių nuostatų, atsidūrė itin pažeidžiamoje padėtyje, kurioje dauguma pamatinių žmogaus teisių yra ignoruojamos. Viena iš prielaidų, kuri bus naudojama šiame darbe yra tai, jog smurtas ir prievarta prieš moteris nėra vien tik krizės padarinys – tai išsisknijusių kultūrinių ir struktūrinių diskriminacijos problemų išraiška, kuri krizės kontekste paaštrėja.

Šalia moterų kaip pažeidžiamos grupės identifikavimo ir pagalbos priemonių joms organizavimo, konfliktų sprendimas reikalauja moterų įtraukimo į konfliktų sprendimo procesą, o kartu ir moterų įgalinimo platesne prasme. Tačiau čia yra susiduriama su konceptualiomis ir įgyvendinimo problemomis: ką reiškia įgalinimo sąvoka aplinkoje, kuri kultūriškai lemia ir įtvirtina lyčių stereotipus; ką reiškia įgalinti pažeidžiamas grupes; koks procesų planavimo modelis yra pasirenkamas – moterų įgalinimas ir įtraukimas į konflikto sprendimo procesus trumpajame ar ilgajame procese; atsižvelgiant į pasirinktą modelį, ko yra siekiama – kokybinio ar kiekybinio dalyvavimo.

Šiame magistro darbe bus analizuojama, kokią prievartą patiria Rohinjų moterys, kur yra šių prievartos praktikų esminės priežastys. Šiam tikslui bus pasitelkiama J. Galtung prievartos trikampio teorija. Ši J. Galtung teorija ne tik leis identifikuoti prievartos prieš moteris tipologiją, tačiau kartu atskleis problemas, į kurias turėtų koncentruotis poveikio priemonės norint pagerinti Rohinjų moterų situaciją, o kartu ir judėti link taikos kūrimo proceso. Toliau analizėje bus atkreipiamas dėmesys, jog tarptautinių organizacijų (tokių kaip UNHCR arba JT Moterys) programos koncentruojasi į dvi dimensijas: moterų kaip pažeidžiamos grupės perspektyvą ir moterų įgalinimo perspektyvą. Ši išvalga padės analizuoti, koks dėmesys yra skiriamas skirtingoms

⁵ JT Moterys leidinys, „Gender Brief on Rohingya Refugee Crisis Response in Bangladesh“, <http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eseasia/docs/publications/2017/10/gender-advocacy-paper-for-rohingya-refugee-crisis-response-in-bangladesh-r09s.pdf?la=en&vs=304> [žiūrėta 2018 01 14]

⁶ Ten pat

⁷ Ten pat

prievartos prieš moteris rūšims ir kaip siekiama išspręsti minėtas stereotipų, nuostatų problemas, kurios produkuoja prievartą. Šiame magistro darbe bus keliamas klausimas ar moterų įgalinimas ir moterų priskyrimas pažeidžiamai grupei konfliktų situacijose nėra viena kitai prieštaraujanti politika: iš pirmo žvilgsnio pažeidžiamų grupių perspektyva reiškia, jog Rohinjū moteris reikėtų saugoti (t. y. kurti atskiras saugias erdves, atriboti nuo likusios bendruomenės), o įgalinimo perspektyva reiškia, jog moterys turėtų turėti tokias pačias teises kaip vyrai (t. y. apsaugos priemonės neleistų visapusiškai įsiliesti į visuomenės gyvenimą). Taip pat bus atsižvelgiama ir į faktą, jog šios humanitarinės programos yra vykdomos konflikto situacijoje, tad jų veikimas gali būti apribotas šio išorinio elemento.

Išanalizavus moterų įgalinimo programų ir moterų kaip pažeidžiamos grupės programų dinamiką ir jų poveikį Rohinjū moterų patiriamai prievartai, toliau šiame magistriniame darbe bus apžvelgiamas platesnis politinis Rohinjū krizės kontekstas, kuriame bus aiškinamasi programų, nukreiptų į Rohinjū moterų situaciją, mastas, galimybės ir užmojai. Šioje magistro darbo dalyje atsiskleis, ar trumpo poveikio priemonės (hipotetiškai trumpojo poveikio priemonėms priskiriamos įgalinimo ir pažeidžiamų grupių programos) yra įgalios daryti didesnius pokyčius, ar tai iš esmės gali keisti Rohinjū moterų padėtį vidutinio ilgumo ar ilgajame periode? Šioje magistro darbo dalyje bus atsakyta, ar įgalinimo ir pažeidžiamų grupių programos gali įveisti vienokius ar kitokius pokyčius, ar bendrame politiniame kontekste jos tėra „skausmo malšintojas vėžinio susirgimo gydyme“.

Šis magistro darbas leis kritiškai pasižiūrėti į Rohinjū moterų padėtį susidariusioje humanitarinėje situacijoje, užsitęsusioje politinėje krizėje ir tarptautinį atsaką į ją.

Teorinis pagrindas

Rohinjū mažuma Mianmare yra diskriminacinės valstybės politikos (kuri bus aptariama kitoje šio magistro darbo dalyje) aukos, kita vertus, diskriminacinė valstybės politika sukuria konfliktą tarp Mianmaro visuomenės, Mianmaro saugumo pajėgų ir Rohinjū mažumos. Tad prievarta prieš mažumos bendruomenę jau yra įvairialypė. Tačiau įvade paminėtos citatos iš JT Moterys atlikto tyrimo atskleidžia, jog Rohinjū moterys šioje situacijoje kenčia ne tik kaip diskriminuojamos mažumos dalis, tačiau kartu patiria ir lytimi paremtą prievartą. Ši įžvalga leidžia tolesnį tyrimą formuoti feminizmo teorijos rėmuose. Davis, Evans, Lorber kalba apie lytį dvidešimt pirmame amžiuje, lyties reikšmę ir vietą socialiniame ir simboliniame pasaulyje.⁸ „Kai sakome „lytis“, mes turime galvoje žmonių padalinimą į dvi grupes - „moteris“ ir „vyrus“ – bei svarbiausių visuomenės aspektų organizavimą pagal šią dvinarę sistemą. Ši dvinarė sistema tampa svarbesne už

⁸ Kathy Davis, Mary Evans, Judith Lorber, *Handbook of Women's and Gender Studies*. London, Sage, 2006 m., 1 psl.

individualius skirtumus, susipina su kitais socialiai sukonstruotais skirtumais: rasine kategorizacija, etnine grupe, ekonomine klase, amžiumi, religija ir seksualine orientacija, - visa tai kartu produkuoja kompleksinę hierarchinę dominavimo sistemą ir subordinaciją.⁹ Feminizmo teorija šio magistro darbo kontekste leidžia išskirti Rohinjų moteris kaip hierarchinės dominavimo sistemos aukas bendrame Rohinjų mažumos diskriminavimo kontekste. Moterys šiuo atveju tampa prievartos objektu. 1970-ųjų moterų išsivadavimo judėjimas rėmėsi suvokimu, jog moterys, kaip žmonių kategorija, patiria vyrų priespaudą, kuri yra kultūriškai įsišaknijusi; norėdamos pasiekti lygybę su vyrais, moterys turėtų pareikšti pretenzijas politinėje ir ekonominėje sferoje.¹⁰ Moterys Rohinjų mažumos bendruomenėje iš tiesų yra itin sudėtingas ir kompliktuotas tyrimo objektas. Visų pirma, joms reikia kovoti / atremti prievartą, kuri yra nukreipta kaip prieš diskriminuojamą mažumos grupę ir kartu kovoti su prievarta, kuri yra nukreipta prieš jas kaip prieš moteris.

Bendros feminizmo teorijos, kuri leidžia išskirti Rohinjų moteris kaip tyrimo objektą, nepakanka paaiškinti, kokios yra esminės prievartos prieš moteris priežastys (kas lemia, jog Rohinjų bendruomenėje (pabėgėlių stovyklose ir Mianmare likusios) moterys atsiduria sudėtingesnėje situacijoje nei kiti bendruomenės nariai). Šioje analizėje visų pirma svarbu išsiaiškinti, kas / koks yra smurtas prieš Rohinjų moteris, kodėl jis yra vykdomas, nes tik supratęs, į ką yra nutaikytos tarptautinių organizacijų programos, galima tirti jų poveikį. Prievartai prieš Rohinjų moteris detaliam išsiaiškinti bus naudojama J. Galtung teorija apie smurtą – tai smurto trikampis – kurio kampuose yra įvardijamos trys smurto rūšys: kultūrinė, struktūrinė ir asmeninė (tiesioginė). Kultūrinė prievarta tai tam tikri kultūros aspektai, simboliai, atsirandantys bet kurioje socialinio gyvenimo dalyje, kurie legitimuoja prievartos naudojimą; struktūrinė arba netiesioginė prievarta, tai prievarta integruota struktūroje (pasireiškia nelygiomis galimybėmis dėl netolygaus jėgų pasiskirstymo): kalbėdamas apie struktūrinę prievartą Galtung identifikuoja patriarchiją kaip vieną iš struktūrinės prievartos pavyzdžių, kur lytis yra viena iš „sferų“, kuriose galima atrasti prievartą. Asmeninė prievarta tai tiesioginis smurtas prieš asmenį. Visos trys rūšys yra susijusios, prievarta ir smurtas reprodukuojasi visose dimensijose.^{11 12} Šioje vietoje verta pabrėžti teorinį aspektą apie prievartos reprodukuojimąsi – praktine prasme tai reiškia, jog itin svarbu skirti dėmesį kovai su visomis prievartos rūšimis, nepakanka sustabdyti vieną iš trijų. Visos trys prievartos rūšys yra susijusios, egzistuojant nors vienai prievartos rūšiai yra tikimybė kad laike prievarta reprodukuosis į kitas rūšis. Papildomai J. Galtung išplečia savo kultūrinės prievartos apibūdinimą teigdamas, jog kultūrinė prievarta tam tikra prasme legitimuoja struktūrinę ir asmeninę (tiesioginę) prievartą; kultūrinė prievarta leidžia

⁹ Ten pat, 2.

¹⁰ Ten pat, 74.

¹¹ Catia C. Confortini, *Galtung, Violence, and Gender: The Case for a Peace Studies/Feminism Alliance*. *Peace & Change* / July 2006, 339-340 psl.

¹² Johan Galtung, *Violence, Peace, and Peace Research*. *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3 (1969), 170-171 psl.

struktūrinei prievartai bei asmeninei prievartai atrodyti natūraliai, o taip pat „jaustis“ natūraliai. Kultūrinė prievarta veikia pakeisdama moralinę tam tikro poelgio spalvą, J. Galtung duoda pavyzdį: nužudymas dėl valstybės yra teisinga, nužudymas dėl savo interesų yra neteisinga, smerktina.¹³ Papildomai, kultūrinė prievarta gali veikti kaip rūkas, kuris tikrovę padaro neparmatomą: J. Galtung teigia, jog nepermatoma tikrovė, sukurta kultūrinės prievartos, arba paslepia prievartos veiksmus arba verčia į juos žiūrėti kaip į ne tokius prievartinius, kokie jie iš tiesų yra.¹⁴ Nors visos prievartos rūšys yra prievarta – veiksmas, kurio siekiama išvengti - J. Galtung smurto trikampio teorijoje kultūrinė prievarta užima ypatingą vietą: J. Galtung asmeninę (tiesioginę) prievartą įvardina kaip veiksmą, struktūrinę prievartą kaip procesą su savo pakilimais ir nuopoliais, tačiau kultūrinę prievartą įvardina kaip nekintamumą – tai, kas lieka nepakitę ilgame laikotarpyje.¹⁵ J. Galtung, toliau plėsdamas savo teoriją, įvardina šešias kultūrinės prievartos sritis. 1. Religija, kuri savyje turi dualumo sampratą (pvz. gėrio ir blogio), ir tai savaime kuria skirtį tarp žmonių (tų arčiau dievo, ir kitų, arčiau šėtono; skirtis tarp išrinktųjų ir ne). 2. Ideologija, kuri sukuria dichotomiją tarp “savęs” ir “kito”; tai leidžia išnaudoti “kitą”, kadangi kitas yra dehumanizuotas. 3. Kalba, kuri leidžia tam tikrą visuomenės dalį (pavyzdžiui, moteris) paversti nematomomis, kadangi tie patys žodžiai yra naudojami apibūdinti abiemis. 4. Menas, sukūręs “rytų despotizmo” įvaizdį”. 5. (Empirinis) mokslas. J. Galtung šioje vietoje nagrinėja neoklasikinę ekonominę doktriną, kuri yra paremta lyginamuoju šalių pranašumu, kas galiausiai sukuria vertikalią sistemą ir aiškiai skirtį tarp šalių: tų, kurios išgauna žaliavas ir tų, kurios apdoroja. Pastebėtina, jog nors teorijos autorius J. Galtung šią kultūrinės prievartos sritį visų pirma taiko valstybėms, šiame darbe ši prievartos sritis bus perkeliama į smulkesnį – Rohinjų bendruomenės - lygį. 6. Kosmologija: verčia mąstyti apie pačią esmę. Ar egzistuoja kultūrinė prievarta, ar prievartos kultūra? (*cultural violence versus violent culture* – angl.)¹⁶ Visos šios paminėtos kultūrinės prievartos sferos bus reikšmingos šiame magistriniame darbe, apibūdinant Rohinjų moterų situaciją.

Kaip buvo paminėta įvade, šio darbo pabaigoje pažeidžiamų grupių ir įgalinimo programos, kurių intencija yra pagerinti Rohinjų moterų situaciją (t. y. kovoti su prievarta prieš Rohinjų moteris) bus aptartos platesniame kontekste, tad siekiant suprasti jų poveikį Rohinjų moterims konflikto situacijoje, bus pasitelkiama J. Galtung teorijos modifikacija. Smurto trikampio modelį krizės kontekste aiškina O. Ramsbotham, T. Woodhouse ir H. Miall, kurie analizuoja J. Galtung dimensijas (tiesioginę, struktūrinę ir kultūrinę prievartą) kaip konflikto dimensijas: prieštaravimas (*contradiction* – angl.), nuostatos (*attitude* – angl.), elgesys (*behaviour* – angl.).

¹³ Johan Galtung, *Cultural violence*. Journal of Peace Research, Vol. 27, No. 3 (Aug., 1990), Published by: Sage Publications, Ltd., 291-292 psl.

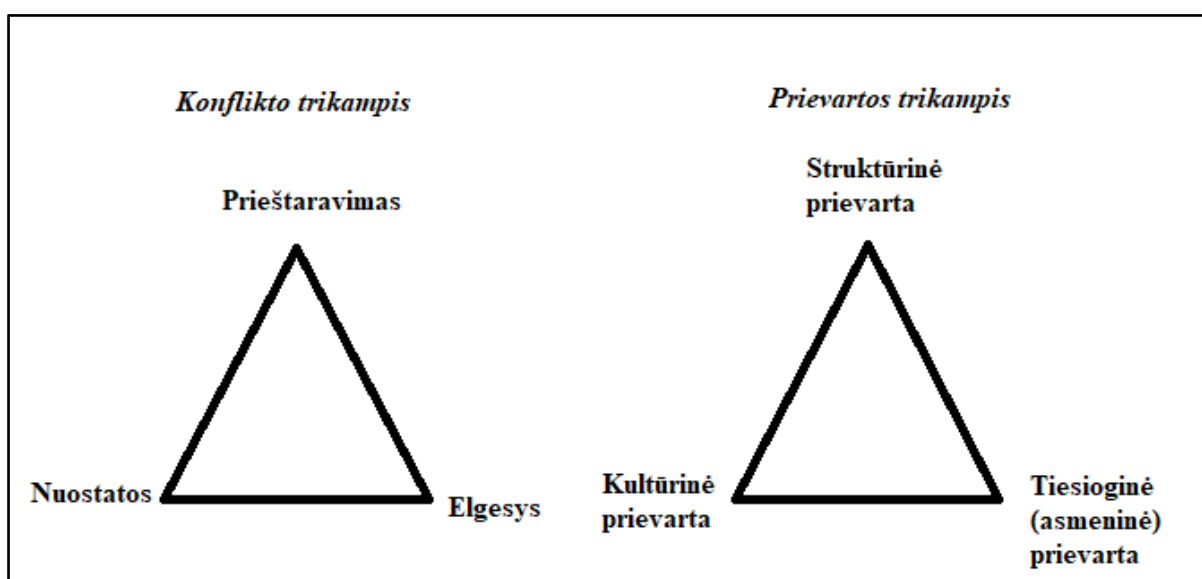
¹⁴ Ten pat, 292.

¹⁵ Ten pat, 294.

¹⁶ Ten pat, 296-301.

Prieštaravimas apibūdina konflikto situaciją, iš esmės reikšdamas „tikslų nesuderinamumą“.¹⁷ Autoriai paaiškina, jog konflikto šalys dažnai išvysto stereotipus viena kitos atžvilgiu, o nuostatos yra paremtos emocijomis: jausmais, įsitikinimais, valia.¹⁸ Vizualiai J. Galtung prievartos ir konflikto trikampiai pavaizduoti pirmoje lentelėje¹⁹. Šis J. Galtung teorijos papildymas šiame magistriniame darbe padės aiškiau įvertinti Rohinjų moterų situaciją: kultūrinei prievartai egzistuojant konflikto būsenoje, nuostatos (kurios yra paremtos jausmais, įsitikinimais) paaštrėja, ir daro įtaką tiek tiesioginio smurto mastui, tiek nuostatų keitimui (t. y. pačios kultūrinės prievartos vyravimui arba šalinimui). Įvertinus konflikto įtaką Rohinjų moterų padėčiai, bus lengviau įvertinti įgalinimo ir pažeidžiamų grupių programų sąveiką, apimtį ir reikšmę.

1 lentelė.

Tolesnėse šio darbo dalyse, pagal aptartą J. Galtung teoriją ir jos papildymus, bus stengiamasi įrodyti, jog Rohinjų moterys patiria prievartą visose dimensijose ir ta prievarta iš esmės apima visas jų gyvenimo sritis, moterų pirminiai poreikiai yra atmetami, užkertamas kelias naudotis pagrindinėmis žmogaus teisėmis. Taip pat verta mąstyti, jog prievarta Rohinjų atveju yra nutaikyta ne tik prieš moteris, tačiau ir prieš visą Rohinjų mažumą. Diskriminuojamų ir be pilietybės asmenų grupė migruoja tarp Mianmaro ir Bangladešo, yra atskirti ir atmetami visuomenės tiek vienoje, tiek kitoje pusėje, tad nagrinėjamu atveju prievarta prieš moteris yra tam tikra prasme sluoksninė: į prievartos trikampį patenka visa Rohinjų grupė, tačiau toje grupėje moterys patenka į dar vieną, siauresnį, prievartos trikampį (sąlygotą konflikto). Šis visapusės prievartos aspektas yra svarbus mąstant, ar tai, jog moterys patiria ne tik asmeninę, bet ir struktūrinę bei kultūrinę prievartą lemia

¹⁷ O. Ramsbotham, T. Woodhouse ir H. Miall, *Contemporary Conflict Resolution*. Second Edition, Polity Press, 2007, 9psl.

¹⁸ Ten pat, 10.

¹⁹ Ten pat, 10.

tai, jog jas reikia traktuoti kaip pažeidžiamą grupę, arba įgalinti. Tokiu būdu bus analizuojamas įgalinimo ir pažeidžiamų grupių programų santykis su prievartos rūšimis.

Feministai kritikuoja J. Galtung teoriją, kadangi „Galtung prievartos socialiniame konstrukte neanalizuoja lyties rolės, to pasekmė yra tai, jog jo rekomendacijos neprievartiniam metodams (*prescriptions for nonviolent methods* – angl.) gali būti tik laikini sprendimai...²⁰“. Šis darbas leidžia išvengti šios teorinės kritikos, kadangi Rohinjų moterys – lyties perspektyva – tampa pagrindiniu tyrimo objektu. Tolesnė poveikio priemonių (tarptautinių organizacijų programų) moterų atžvilgiu analizė leis įvertinti, kas jau yra daroma ir kiek tai yra veiksminga Rohinjų krizėje visų pirma suvokiant tų programų poveikį moterims, jų poreikiams bei viso to įtaką bendriems krizės sprendimo procesams. Šio magistro darbo analizės konstrukcija lemia tai, jog įvardinta kritika yra neaktuali.

Pažeidžiamų grupių ir įgalinimo programos yra dalies tarptautinių santykių veikėjų atsakas į Rohinjų krizę. Todėl šiame magistriniame darbe taip pat bus gana plačiai analizuojamas tarptautinės bendruomenės, tiksliau, tarptautinių organizacijų vaidmuo Rohinjų krizėje ir jų veiksmai reaguojant į daugialypį smurtą prieš Rohinjų moteris. Mąstant apie tai, smurto teorijoje yra numatomas vaidmuo ir tarptautinei organizacijai – tarptautinės organizacijos pagrindinė funkcija yra prievartos eliminavimas.²¹ Autorius V. Rittberger analizuoja keleto autorių požiūrį į tarptautinių organizacijų veikimo sferą, tačiau atskaitos taškas išlieka bendras: tarptautinių organizacijų veikla koncentruojasi į tarptautinės prievartos problemos sprendimų paiešką – bandymą rasti išeitį iš įvairių situacijų, kuri leistų tarptautinei prievartai išnykti. Verta paminėti, kad skirtingos mokyklos ginčijasi, ar ši funkcija atvira, ar latentinė.²² Šiame darbe bus laikomasi prielaidos, jog ši funkcija yra atvira (t. y. tarptautinių organizacijų tikslas Rohinjų krizėje – panaikinti prievartą.) Pastebėtina, jog autorius teigia, jog tarptautinės organizacijos, o ypač Jungtinių Tautų sistema, visų pirma yra sumodeliuota reaguoti į tiesioginę prievartą.²³ Nepaisant to, tarptautinės organizacijos, būdamos kartu ir mechanizmu, per kurį valstybės siekia išplėsti savo interesą tam tikrose visuomenės grupėse ar populiacijose, gali įsipainioti į struktūrinės prievartos reprodukcijos arba struktūrinės prievartos puolimo (eliminavimo) procesą tarptautinėje visuomenėje.²⁴ Autorius pabrėžia, jog JT organizacijos įtaka ir veiksmai struktūrinės prievartos atžvilgiu nėra taip plačiai ištirti kaip JT organizacijos įtaka tiesioginei prievartai, tad autorius savo apmąstymus vadina hipotetiniais. Nepaisant to, šiame magistro darbe išvalga apie tarptautinių

²⁰ Confortini, 335.

²¹ Volker Rittberger, *International Organization and Violence*. Journal of Peace Research, Vol. 10, No. 3, Special Issue: Peace Research in the Federal Republic of Germany (1973), 217 psl.

²² Ten pat, 217-218.

²³ Ten pat, 218.

²⁴ Ten pat, 220.

organizacijų įsitraukimą į struktūrinės prievartos eliminavimo mechanizmus bus itin naudinga viena vertus analizuojant JT organizacijos (nors ir uždelstą) rimtą atsaką į Rohinjų krizę, investicijas į humanitarinę pagalbą, kita vertus nepakankamas pastangas ir atsainų požiūrį į Mianmaro – Bangladešo santykius Rohinjų mažumos klausimu. Ši teorinė išvalga taip pat leis detaliau analizuoti ir paaiškinti, kodėl JT organizacijos ir atskirų jos agentūrų programos Rohinjų moterų atžvilgiu yra gana chaotiškos, galimai prieštaraujančios viena kitai arba dažnai nepasiekiančios tikslo. Pastebėtina, jog tarptautinių organizacijų veikimas kultūrinės prievartos srityje teoriniame lygmenyje nėra numatomas.

Apibendrinant teorinį skyrių, verta pabrėžti aiškų loginį ryšį tarp teorijų. Feminizmas, kaip bendra teorija, leidžia atrasti prievartos objektą – moteris – kurios atsiduria sudėtingesnėje situacijoje nei kiti Rohinjų mažumos nariai. Pati prievarta prieš moteris – šioje darbo dalyje hipotetiškai - egzistuoja visose trijose dimensijose konflikto atoslūgio laiku, šios hipotezės analizei ir pagrindimui bus naudojama J. Galtung prievartos trikampio teorija. Tačiau itin dideli prievartos prieš Rohinjų moteris mastai kartu egzistuoja ir krizės paaštrėjimo metu, tad čia įsiterpia smurto trikampio papildymas konflikto dimensijomis. Į užsitęsusių krizę reaguoja tarptautinė bendruomenė – tarptautinės organizacijos, kadangi nei visuomenė nei valstybės (Mianmaras ir Bangladešas) tarpusavyje negali (ar neturi politinės valios) išspręsti šios situacijos. Pagal Rittberger teoriją, tarptautinių organizacijų atsakas – įgalinimo ir pažeidžiamų grupių programos (kadangi šiame darbe tirama Rohinjų moterų situacija ir atsakas į ją) - yra ribotas, kadangi (tikėtina) reaguoja ne į visas smurto trikampio dimensijas.

Rohinjų mažumos krizės ištakos ir migracija tarp Mianmaro ir Bangladešo

Rohinjų tautos (istoriškai dar yra vadinama Arakanų indėnai, kadangi Rachinų valstija – vienas iš dabartinio Mianmaro administracinių vienetų – anksčiau buvo vadintas Arakanu) istorija atsekama nuo 1784 – ujų, kai Rohinjų žmonės iš musulmoniškos Arkano karalystės buvo užkariauti ir įkorporuoti į budistišką Birmos karalystę²⁵. „Tradicija“ keliauti per sieną atsirado jau tada – XVIII a. pabaigoje – kadangi dalis užkariautųjų Rohinjų keliavo į Cox Bazar gyvenvietę.²⁶ Terminas „pabėgėlis“ būtų per daug modernus apibūdinti tuo metu keliavusiuosius, tačiau akivaizdu, jog gyvenvietė Cox Bazar jau prieš du šimtus metų buvo matoma kaip saugus prieglobstis. Tačiau šiame darbe didžiausias dėmesys bus skiriamas moterų padėties, o vėliau ir įgalinimo ir pažeidžiamų grupių programų problematikai, taip pat darbe bus svarbu aptarti Mianmaro geopolitinę dinamiką, tad šiame darbe bus reikšminga apžvelgti Rachinų valstybės

²⁵ Akm Ahsan Ullah, *Rohingya Refugees to Bangladesh: Historical Exclusions and Contemporary Marginalization*. Journal of Immigrant & Refugee Studies, 9:2, 143 psl.

²⁶ Ten pat, 143.

padėties ypatybes nuo 1948 -ųjų, kai Mianmaras (tuomet – Birma) tapo nepriklausoma, kadangi nuo tada pati Mianmaro valstybė turėjo galimybę kurti integracijos, ne-diskriminacijos ir įgalinimo politikas Rohinjų mažumos atžvilgiu.

Birma buvo valdoma karinių chuntų nuo 1962 m. iki 2010 m., kurios marginalizavo etnines mažumas, ir tai neabejotinai prisidėjo prie itin ilgai besitęsusio pilietinio karo²⁷. Pastebėtina, jog net Mianmarui (tuomet – Birmai) tapus nepriklausomu, Rohinjų tauta dėl politinių režimų kaitos judėjo iš Mianmaro į Bangladešą ir atgal daugybę kartų. Įvairūs repatriacijos susitarimai taip pat buvo kuriami tarp dviejų valstybių, tačiau jie dažniau koncentravosi į politinių lyderių trumpalaikes vizijas, o ne į realias galimybes įgyvendinti atitinkamus veiksmus, esmingai spręsti Rohinjų mažumos padėtį. Pavyzdžiui, XX a. pabaigoje Rohinjų žmonių reikalavimai, jog Rachių valstija įgautų daugiau nepriklausomybės, o Mianmaro valdžios pastangos numalšinti Arakanų maištininkus baigėsi masiniu Rohinjų žmonių egzodu į Bangladešą. Pastangos reaguoti į masinį egzodą - 1992 m. Mianmaro ir Bangladešo repatriacijos susitarimas - iš esmės žlugo: tik 5981 pabėgėlis iš numatytų 254 tūkst. sugrįžo į Mianmarą.²⁸ Rohinjų žmonių judėjimas / egzodas nėra vien tik šios etninės mažumos politinių siekių išraiška ar noras tam tikro protesto būdu atkreipti dėmesį į problemas Mianmaro valstybėje, tai yra neišvengiamybė. Akademiniėje literatūroje yra pabrėžiama, jog Mianmaro mažumų diskriminacija peržengia bet kokius žmogaus teisių standartus: patys valstybės pareigūnai vykdo sistematinius pažeidimus prieš mažumas.²⁹ Papildomai verta pastebėti, jog Rohinjų mažumos moterys šioje užsitęsios krizės situacijoje visad patiria daugiau prievartos nei kitos mažumos grupės. Pavyzdžiui, nors seksualinės prievartos prieš moteris mastų 2017 m. Rohinjų mažumos krizės paastrėjimo metu neįmanoma prilyginti XX a. pabaigos mastams, atrandami duomenys, jog ir XX a. seksualinė prievarta prieš moteris buvo skausmingai paplitusi (žr. 2 lentelę³⁰).

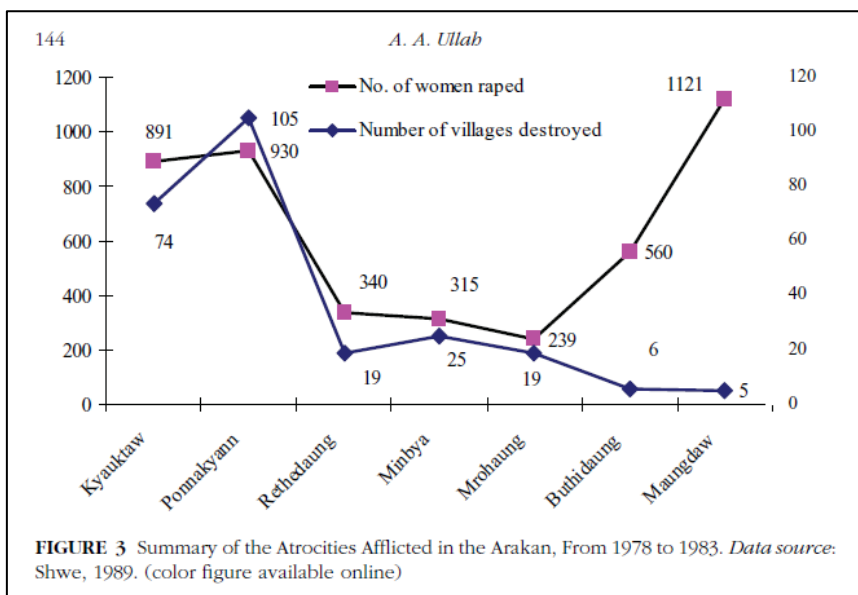
2 lentelė.

²⁷ Michael W. Charney, *The Rohingyas of Myanmar: an under-reported genocide?*. The Authors 2017. The Political Quarterly, The Political Quarterly Publishing Co. Ltd. 2017, 541-542 psl.

²⁸ Zillur R. Khan, *Bangladesh in 1992: Dilemmas of Democratization*. Asia Survey, Vol. 33, No. 2, A Survey of Asia in 1992: Part II (Feb., 1993), 156 psl.

²⁹ Akm Ahsan Ullah, 149.

³⁰ Ten pat, 144.

Kalbant apie Rohinjų mažumos diskriminaciją, ypatingai svarbus faktas yra tai, jog Rohinjų žmonės neturi pilietybės: jų statusas yra apibrėžiamas kaip „reziduojančiųjų užsieniečių“. Visa tai sukuria sąlygas marginalizacijai ir prievartai.³¹ Šioje vietoje svarbu pastebėti, jog pabėgėlių statusas turėtų reikšti apsaugą priimančiojoje šalyje, tačiau dėl išsėtusios problemos ir negebėjimo rasti ilgalaikių sprendimų Rohinjų mažumai, Bangladešas, kaip priimančioji valstybė, nebegali (arba nebeturi politinės valios) užtikrinti Rohinjų žmonėms reikiamos apsaugos. Susiklosčius tokiai padėčiai, Bangladeše pabėgėliai nebėra laukiami, jie nustumiami iš „pažeidžiamųjų“ situacijos į „pažemintųjų situaciją“.³² Tai tokia padėtis, kai sunku kalbėti net apie pagrindinių žmogaus teisių užtikrinimą, o musulmoniško tikėjimo moterys tiek pačioje diskriminuojamoje bendruomenėje, tiek platesnėje Bangladešo šalies bendruomenėje atsiduria dar toliau nei parašėse.

Aptariant 2017 m. prasidėjusį Rohinjų mažumos krizės paastrėjimą, svarbu paminėti, jog 2018 m. sausį pasirodė žinios apie Mianmaro – Bangladešo repatriacijos susitarimą, pagal kurį Mianmaras kas savaitę išpareigoja priimti atgal 1500 Rohinjų pabėgėlių ir visi pabėgėliai, planuojama, turėtų sugrįžti į Mianmarą per dvejus metus.³³ Visgi, panašu, jog naujasis repatriacijos susitarimas yra skubotas, neišsprendžiantis pagrindinių konflikto tarp Rohinjų mažumos ir Mianmaro valdžios problemų. BBC straipsnyje yra paminima, jog patys Rohinjų pabėgėliai, abejoja, ar Mianmaro valdžia suteiks jiems pilietybę, grąžins žemes ir, svarbiausia, ar sugebės užtikrinti Rohinjų žmonių saugumą.

Akivaizdu, jog diskriminaciniai veiksmai yra ne tik išsąkniję bendruomenėje, tačiau ir valstybinės politikos lygmeniu, kartu turi istorinę tąsą Mianmaro politikoje. “Tai yra akivaizdu,

³¹ Ten pat, 149.

³² Ten pat, 152.

³³ BBC žinios, „Rohingya crisis: Bangladesh and Myanmar agree repatriation timeframe“, 2018 01 16, <http://www.bbc.com/news/world-asia-42699602>, [žiūrėta 2018 04 08]

jog [Mianmaro] valdžia palaiko ir gina tokį [Rohinjų žmonių] persekiojimą, bet tuo pat metu atsisako pripažinti, jog tokie veiksmai prilygsta žingsniui link genocido“³⁴. Jau šioje magistro darbo dalyje galime daryti išvadas apie tarptautinės bendruomenės abejingumą šimtmečius besitęsiančiam konfliktui – krizei, kuriame ignoruojamos žmogaus teisės, paslepiami ir nebaudžiami lieka žmogaus teisių pažeidimai. Kita vertus, galima matyti, jog prievarta prieš moteris yra fiksuojama ir pastebima, moterų situacija yra suvokiama kaip dar prastesnė nei bendrai visos mažumos, tačiau šie faktai išlieka akademikų ir tyrėjų analizėse, tačiau nugula užmirštuose politikos formuotojų stalčių kampuose. Nors krizės aspektai pastebimi jau XVIII a., tarptautinė bendruomenė iki 2017 – ujų Rohinjų mažumos krizės paastrėjimo pastebimų priemonių nei visos mažumos atžvilgiu, nei moterų atžvilgiu nesiėmė.

Jungtinių Tautų organizacijos priemonės ir idėjos: kodėl jos yra svarbios moterų situacijai Rohinju mažumos krizėje?

Jungtinių Tautų išskirtinis dėmesys moterims ir jų teisėms prasideda 1967 m. priėmus deklaraciją dėl visų formų diskriminacijos prieš moteris panaikinimo³⁵. Tai 1979 m. Jungtinių Tautų valstybių narių priimtos Tarptautinės konvencijos dėl visų formų diskriminacijos prieš moteris panaikinimo (CEDAW) pirmtakė. CEDAW tai globalios apimties tarptautinis valstybes įpareigojantis instrumentas, kuriuo yra pasiryžtama atsisakyti teisinių aktų, kurie diskriminuoja moteris, kartu moterims suteikiant lygias teises su vyrais. Pastebėtina, jog 1997 m. šią konvenciją ratifikavo Mianmaras, o Bangladešas 1984 m.

Tarp daugelio kitų Jungtinių Tautų (ir kitų tarptautinių ir regioninių organizacijų) organizuotų konferencijų, susitikimų ir priimtų dokumentų, išsiskiria 2000 m. priimti Tūkstantmečio vystymosi tikslai. Trečiasis tikslas buvo paskirtas lyčių lygybės skatinimui ir moterų įgalinimui³⁶. Šie tikslai buvo nukreipti į besivystančias šalis, demonstravo politinę valią skirti dėmesį moterims sudėtingose (kultūrinėse ir krizinėse) situacijose. Nors rezultatų rodikliai ir nebuvo pasiekti tokie, kokie būtų įvykdę tikslus, stabilią politinę valią moterų atžvilgiu demonstruoja 2015 m. JT viršūnių susitikime priimti Darnaus vystymosi tikslai. Trečiasis iš šių tikslų buvo dedikuotas lyčių lygybei³⁷. Jungtinės Tautos deklaruoja pasiryžimą suteikti moterims prieigą prie išsilavinimo, sveikatos sistemos, padoraus darbo bei galimybę reprezentuoti save politinių ir ekonominių sprendimų priėmimo procese. Galima pastebėti, jog XX ir XXI amžių

³⁴ Charney, 542.

³⁵ Generalinės Asamblėjos priimta rezoliucija, „Declaration on the Elimination of Discrimination against Women“, 1967 11 07, <http://www.un-documents.net/a22r2263.htm> [žiūrėta 2018 04 06]

³⁶ Tūkstantmečio vystymosi tikslai, Trečiasis tikslas: „Promote gender equality and empower women“, <http://www.un.org/millenniumgoals/gender.shtml> [žiūrėta 2018-04-07]

³⁷ Tvaraus vystymosi tikslai, Penktasis tikslas: „Achieve gender equality and empower all women and girls“ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/> [žiūrėta 2018-04-07]

sandūroje Jungtinėse Tautose stiprėja politinė valia pagerinti moterų padėtį besivystančiose ir konfliktų situacijose.

Svarbu aptarti ne tik tarptautinius instrumentus ir įsipareigojimus, kurie yra nukreipti konkrečiai į moterų lygybę, tačiau atsižvelgti ir į kitus aspektus, kurie pagilina Rohinjų moterų krizę. Rohinjų žmonėms migruojant į Bangladešą, Rohinjų mažumos nariai yra traktuojami kaip pabėgėliai. Nors šiuo metu tarptautinėje bendruomenėje kalbant apie pabėgėlius prieš akis iškyla Sirija ir jos piliečiai, tragiškai bandantys pasiekti geresnį gyvenimą Europoje, atsižvelgdama į realijas tarptautinė bendruomenė imasi kurti politikos įrankius, kurie bendrai galėtų būti taikomi pabėgėliams globaliu mastu. Šioje vietoje verta kalbėti apie 2016 m. Generalinės Asamblėjos metu paskelbtą Niujorko Deklaraciją. Ši deklaracija buvo paskelbta aukšto lygio susitikimo, skirto pagerinti tarptautinės bendruomenės atsaką į didelius migrantų ir pabėgėlių srautus, produktas. Deklaraciją vienbalsiai priėmė visos 193 Jungtinių Tautų valstybės narės. Deklaracija įgijo Rezoliucijos 71/1 pavidalą ir politiškai įpareigojo tarptautinę bendruomenę priimti du globalius susitarimus (*Global Compact on Refugees* ir *Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration*)³⁸. Šio magistrinio darbo metu Globalus susitarimas dėl pabėgėlių dar nėra priimtas, valstybės narės svarsto pirmąjį Globalaus susitarimo juodrašį³⁹, tačiau šie tarptautinės politikos įrankiai – nors ir buvo įkvėpti Sirijos pabėgėlių krizės - bus taikomi universaliai visiems pabėgėliams pasaulyje. Akivaizdu, jog politinis klimatas atkreipti dėmesį į pabėgėlius, galbūt net ir užtęstose krizinėse situacijose, tokiose kaip Rohinjų mažumos krizė, yra itin palankus.

Aktualus yra net tik Globalus susitarimas dėl migrantų ir pabėgėlių. Kaip šiame darbe jau buvo minėta anksčiau, Rohinjų mažuma yra žmonės, neturintys pilietybės. Asmenys be pilietybės pasaulyje, kurio tvarka iš esmės yra paremta atskirų valstybių santvarkų sąlygina santarve, skamba kaip paradoksas, tačiau realybė yra tokia, jog apie 10 milijonų žmonių visame pasaulyje pilietybės neturi. 10 milijonų žmonių neturi prieigos prie fundamentalių, prigimtinių žmogaus teisių. Dėl šių priežasčių verta paminėti, jog JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuras nusprendė vykdyti Globalų veiksmų planą panaikinti „bepilietybę“ 2014-2024 m.⁴⁰ Šis planas buvo pradėtas Vyriausiojo pabėgėlių komisaro António Guterres tam, kad pasaulyje būtų panaikintas šis žmogaus teisių pažeidimas. Kampanija ir toliau yra aktyviai tęsiama naujojo Vyriausiojo pabėgėlių komisaro Filippo Grandi, medijose kampanija tapo geriau žinoma kaip kampanija su grotazyme

³⁸ JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro internetinis puslapis, „The New York Declaration for Refugees and Migrants. Answers to Frequently Asked Questions“: <http://www.unhcr.org/584689257> [žiūrėta 2017-11-24]

³⁹ JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro internetinis puslapis, „UNHCR releases draft outlining a new global refugee deal“, <http://www.unhcr.org/news/latest/2018/1/5a71f6914/unhcr-releases-draft-outlining-new-global-refugee-deal.html> [žiūrėta 2018-04-06]

⁴⁰ JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro leidinys, Global Action Plan to End Statelessness 2014-24, 2014 m. lapkritis, <http://www.unhcr.org/protection/statelessness/54621bf49/global-action-plan-end-statelessness-2014-2024.html> [žiūrėta 2018-04-06]

#Ibelong. Tai yra dar vienas įrodymas, jog tarptautinėje erdvėje politinis klimatas bent jau teoriškai tampa palankus imtis Rohinjų mažumos situacijos sprendimo. Taip pat įdomu pastebėti, jog trečioji veiksnių plano panaikinti „bepilietybę“ dalis yra dedikuota diskriminavimo dėl lyties eliminavimui iš nacionalinių teisės aktų⁴¹. Mianmaro atveju tai reiškia tarptautinės bendruomenės spaudimą ne tik spręsti pabėgėlių, „bepilietybės“ klausimus, tačiau ir atkreipti dėmesį į diskriminaciją prieš moteris. Nors išlieka grėsmė, jog planas ir tikslas panaikinti „bepilietybę“ tėra politinė deklaracija, šiame darbe reali tarptautinių organizacijų įtaka Rohinjų moterims (kurios yra be pilietybės) bus analizuojama vėliau. Šioje dalyje šios įžvalgos leidžia manyti, jog JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuras yra pasiryžęs reaguoti į tam tikras krizes. Rohinjų žmonės visapusiškai atitinka abi aptartas politikas.

Kalbant apie tarptautines organizacijas, verta paminėti ir Moterų statuso komisiją. Tai vieno pagrindinių Jungtinių Tautų organų – Ekonominių ir socialinių reikalų tarybos – funkcinė komisija. Kiekvienų metų pavasarį vykstančioje komisijos sesijoje Jungtinių Tautų valstybės narės susirenka įvertinti lyčių lygybės situacijos pasaulyje, aptarti procesus, susijusius su vykdomomis politikomis moterų klausimu. Tai yra svarbus Jungtinių Tautų organas moterų teisėms, kadangi Moterų statuso komisija turi galimybę teikti rekomendacijas Ekonominių ir socialinių reikalų tarybai, kai iškyla skubios problemos, reikalaujančios neatidėliotino dėmesio moterų teisėms.⁴² Svarbu paminėti, jog kiekvienais metais yra pasirenkama prioritėtinė tema bei „peržiūros tema“ (*review theme* – angl.). 2018-aisiais metais pasirinkta prioritėtinė tema – „Iššūkiai ir galimybės, siekiant lyčių lygybės ir moterų įgalinimo moterims ir mergaitėms kaimo vietovėse“⁴³. Tai leidžia manyti, jog komisija atkreipia tarptautinės bendruomenės dėmesį į tai, jog svarbu atsižvelgti į socialinį kontekstą, formuojant programas, susijusias su lyčių lygybe ir moterų įgalinimu. Sutartose 62-osios Moterų statuso komisijos išvadose⁴⁴ yra paminimos ir moterų humanitarinėse situacijose, pabėgėlės moterų. Šie faktai vėlgi leidžia teigti, kad dėmesys yra pradedamas kreipti į moteris provincijose, provincijų moteris patekusias į konfliktų situacijas. Teoriškai tai leidžia manyti, kad geopolitinis laikas formuoti naujas politikas Rohinjų moterų atžvilgiu – bent jau iš tarptautinių organizacijų perspektyvos – yra palankus.

Kai yra kalbama apie tarptautinės bendruomenės įsipareigojimus atsižvelgti į moteris, moterų nuomonę, privalu paminėti 2000 – aisiais priimtą JT Saugumo Tarybos rezoliuciją 1325,

⁴¹ Ten pat, 12.

⁴² UN Office of the High Commissioner, *Women's Rights are Human Rights*. United Nations Publication, Niujorkas ir Ženeva 2014 m., 21-22 psl.

⁴³ JT Moterų, Informacija apie 62 – ają Moterų statuso komisijos sesiją, <http://www.unwomen.org/en/csw/csw62-2018> [žiūrėta 2018 04 07]

⁴⁴ Sutartos 62 – osios Moterų statuso komisijos išvados, 2018 03 23, <http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/csw/62/outcome/csw62-agreed-conclusions-advanced-unedited-version-en.pdf?la=en&vs=3837> [žiūrėta 2018 04 07]

kuria įsipareigojama moteris įtraukti į taikos kūrimo procesus, atsižvelgti į lyties perspektyvą, organizuojant humanitarinį atsaką ir kitose ginkluoto konflikto stadijose, užtikrinti, jog moterų dalyvautų visuose sprendimų priėmimo etapuose.⁴⁵ Šis tarptautinis dokumentas reiškia ne tik tarptautinės bendruomenės pasiryžimą atkreipti dėmesį į moteris ir mergaites konflikto situacijoje, tačiau kartu pastangas ieškoti tvarių sprendimų įtraukiant moteris į sprendimų priėmimo procesą.

Pastebėtina, jog Jungtinių Tautų organizacijos struktūriniai vienetai (Generalinė Asamblėja, Specialieji pranešėjai) kai kuriais atvejais atkreipia dėmesį, jog prievarta prieš moteris yra skirtingo pobūdžio. JT Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro leidinyje „Moterų teisės yra žmogaus teisės“ aiškinama, jog visame pasaulyje moterų, nepriklausomai nuo padėties, klasės, amžiaus, kastos ar religijos, patiria prievartą praktiškai visose gyvenimo sferose. Prievarta prieš moteris gali vykti artimoje aplinkoje – tai gali būti fizinė, psichologinė, emocinė, finansinė ar seksualinė prievarta; tačiau prievarta gali vykti ir bendruomenėje: seksualinė prievarta, prievarta institucijose, prievarta prieš migrantės darbuotojas, gali būti vykdoma prievarta (ar žudymai) dėl raganystės ar burtininkystės; galiausiai prievarta prieš moteris gali būti vykdoma valstybės: konflikto metu, ar prieš čiabuves moteris.⁴⁶ Ši analizė yra daroma viename iš Jungtinių Tautų organizacijos struktūros padalinių leidinyje, remiantis specialiuųjų pranešėjų ataskaitomis (leidžiamomis po apsilankymų įvairiose šalyse, pagal atitinkamas rezoliucijas). Tai yra svarbu, kadangi atskleidžia, jog Jungtinių Tautų organizacija, nors valstybes įpareigojančiuose dokumentuose ar mechanizmuose nėra linkusi detalizuoti, yra pajėgi suvokti, jog prievarta vyksta trijose dimensijose: asmeninė (tiesioginė), struktūrinė ir kultūrinė. Visgi, tiesioginė prievarta yra smerkiama, į ją raginama reaguoti; struktūrinė prievarta (vykdoma valstybės, per įstatymus, ar įtvirtinta kitose socialinėse struktūrose) yra aptariama ir galima rasti užuominų, raginimų (rekomendacijų pavidalu) keisti tokias tendencijas; tačiau kultūrinė prievarta yra apčiuopiama sunkiau ir į ją reaguoti sunku (į kultūrinę prievartą reaguojama tik per tiesioginės prievartos pavyzdžius). 193 narių organizacijoje, kuri yra paremta kultūrų įvairove, būtų sudėtinga adresuoti kultūros trūkumus.

Analizuojant Jungtinių Tautų politiką įvairiuose JT organuose ir mechanizmuose tampa gana akivaizdu, jog tarptautinė bendruomenė demonstruoja politinę valią kovoti su prievarta prieš moteris bei spręsti situacijas, susijusias su tam tikrais pažeidžiamumais (pavyzdžiui, pabėgėlių krizės). Tad politinis klimatas spręsti Rohinjų mažumos padėtį ir Rohinjų moterų padėtį yra palankus: jeigu iki XX a. pabaigos tarptautinės bendruomenės atsakas į Rohinjų krizę buvo ribotas, labiau rėmėsi ignoravimo politika, dabar politiškai deklaruojami įsipareigojimai neleidžia užmerkti

⁴⁵ Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija 1325, 2000 10 31, <http://www.un-documents.net/sr1325.htm> [žiūrėta 2018 04 07]

⁴⁶ UN Office of the High Commissioner, *Women's Rights are Human Rights*, 75-76.

akių prieš vykdomus didelio masto žmogaus teisių pažeidimus. Tarptautinės bendruomenės dokumentuose ir mechanizmuose deklaruojamas dėmesys moterims verčia imtis atitinkamų veiksmų ir Rohinjų moterų atžvilgiu.

Kaip buvo galima pastebėti iš analizuotų dokumentų ir leidinių, tarptautinių organizacijų politikos formuotojai turi supratimą apie egzistuojančios prievartos diferenciaciją, tačiau yra linkę prievartą traktuoti bendrai, nedetalizuojant. Tokią praktiką gana tiksliai paaiškina šio darbo teorinėje dalyje aptarta teorija teigianti, jog tarptautinės organizacijos yra labiau linkusios reaguoti į tiesioginę arba asmeninę prievartą: tol, kol neįvyksta akivaizdi ir neignoruojama tiesioginės prievartos išraiška, humanitarinis / tarptautinis atsakas yra beveik neįmanomas. O kaip ir buvo kalbėta, Galtung teorija teigia, jog tokie dideli tiesioginės prievartos mastai yra išdava struktūrinės ir kultūrinės prievartos. Tad tarptautinės organizacijos visų pirma reaguoja į tiesioginės / asmeninės prievartos panaikinimą. Visgi, dokumentuose ar organizacijų organuose atsiranda paskatinimai keisti nacionalinius įstatymus, įtraukti tarptautinį diskursą (šiuo atveju susijusį su moterų padėtimi) į realių nacionalinių politikų kūrimą, keisti socialines struktūras, kuriose egzistuoja nelygybė. Visgi, tai išlieka tik rekomendacijos, o ne įpareigojantys pareiškimai dėl pačios tarptautinių organizacijų prigimties, kuri nėra viršesnė už valstybių suverenitetą. Be abejo, šioje vietoje svarbu paminėti apie tokius svertus kaip reputacija, tačiau vėlgi akivaizdu, kad tokie svertai yra riboti – prievartos kupinus konfliktus išgyvenančios valstybės dažnai ir taip turi gana prastą reputaciją žmogaus teisių srityje. Tad Rohinjų moterų padėties atveju teorija išlieka teisinga: tarptautinių organizacijų humanitarinis atsakas reaguoja į tiesioginę prievartą, tačiau gali turėti intencijų įveikti struktūrinės prievartos šaltinius.

Toliau šiame darbe bus detaliau aptariamas minėtas humanitarinis atsakas – pažeidžiamų grupių ir įgalinimo programos moterų atžvilgiu.

Kas yra pažeidžiama grupė ir ką šis statusas reiškia Rohinjų moterims

Šiame darbe jau ne kartą buvo paminėtas terminas “pažeidžiama grupė”. Tai galėtų būti intuityviai suprantamas terminas, reiškiantis, jog kažkuri visuomenės grupė yra atsidūrusi nepalankioje situacijoje, kurioje tampa atviresnė tam tikriems pavojams. Taip pat “pažeidžiamumas” savyje turi ir implikaciją, jog kažką reikia saugoti, ginti. Taip ir yra formuojamas apibrėžimas akademinėje literatūroje: „pažeidžiama grupė“ – tai pažeidžiami ar esantys nepalankioje padėtyje (*disadvantaged* - angl.) asmenys, kurie sistematiškai patiria kliūtis

naudotis plačiu žmogaus teisių spektru.⁴⁷ Moterys yra dažniausiai prie pažeidžiamų grupių priskiriama visuomenės grupė.⁴⁸ Visuomenėje yra labai aiškiai suformuota nuostata ir stereotipas moterį matyti kaip „auką“.

Panašiai ir JT organizacija demonstruoja pasiryžimą ginti fundamentalias žmogaus teises, įskaitant ir ypatingai pažeidžiamų grupių fundamentalias žmogaus teises. Kita vertus, nors JT organizacijos viduje yra sukurti instrumentai, padedantys saugoti tas teises (tarptautinės konvencijos, atkreipiančios dėmesį į pažeidžiamumus, pavyzdžiui, Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo arba Tarptautinė konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims) ir įtvirtintos tam tikros specialiosios procedūros (Specialieji pranešėjai, kurių mandatas paskirtas dėl kokio nors pažeidžiamumo), visgi realiai žmogaus teisių organai reaguoja į pažeidžiamas bendruomenes *ad hoc*: nėra pakankamai kriterijų, leidžiančių identifikuoti pažeidžiamas grupes⁴⁹. Audrey R. Chapman ir Benjamin Carbonetti savo straipsnyje kalbėdami apie JT organizacijos padalinių reakciją į pažeidžiamas grupes cituoja Islandijos žmogaus teisių centro sąrašą grupių, kurios galėtų būti vadinamos pažeidžiamomis, jų nuomone, į šias grupes kreipia dėmesį JT organizacija. Iš trylikos straipsnyje įvardintų kategorijų Rohinju moterys patenka į keletą: moterys ir mergaitės; pabėgėliai; asmenys be pilietybės; nacionalinės mažumos.⁵⁰ Tad galima susidaryti įvaizdį, jog iš esmės instinktyvus „pažeidžiamų grupių“ sąvokos suvokimas JT organizacijai yra priimtinas: tai grupės, kurioms reikia papildomos pagalbos, jog jų fundamentalios žmogaus teisės būtų užtikrintos. Tam JT organizacija turi sukūrusi ne vieną padalinį, instrumentą ar specialiąją procedūrą.

Visgi, akademinėje literatūroje galima atrasti ir kitokį požiūrį į moteris, kaip pažeidžiamą grupę. Tai sudaro teorinę atsvarą nusistovėjusiam požiūriui. Kalbant apie pažeidžiamas grupes konfliktuose, R. Charli Carpenter teigia, jog kuriant suvokimą, kas yra „civilijų apsauga“ buvo reprodukuojami tradiciniai suvokimai, kad „moterys ir vaikai (bet ne suaugę vyrai)“ yra „nekalti: ir „pažeidžiami“. Autorės nuomone, sąvoka „civiliai“ buvo iškreipta, kadangi atsiremia į tam tikrą kintamąjį – moteris ir vaikus – nors ir vieni ir kiti gali būti kombatantai, tuo tarpu kiti nekombatantai gali būti išmesti iš sąvokos „civiliai“ (tai suaugę vyrai).⁵¹ Autorė teigia, jog tinklų veikėjai bandė įtvirtinti tokį „[diskurso] rėmą“, kuris „rezonuoja“ su tarptautinių donorų, į konfliktą įsitraukusių asmenų ir medijų moralia kalba, o taip pat yra priimtinas moterų tinklų politiniams

⁴⁷ Audrey R. Chapman ir Benjamin Carbonetti, *Human Rights Protections for Vulnerable and Disadvantaged Groups: The Contributions of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights*, Human Rights Quarterly, Vol. 33, No. 3 (August 2011), 683 psl.

⁴⁸ Ten pat, 704.

⁴⁹ Ten pat, 683-685.

⁵⁰ Ten pat, 683.

⁵¹ R. Charli Carpenter, *Women, Children and Other Vulnerable Groups: Gender, Strategic Frames and the Protection of Civilians as a Transnational Issue*. International Studies Quarterly, Vol. 49, No. 2 (Jun., 2005), 296 psl.

sajungininkams.⁵² Straipsnio autorė cituoja C. Enloe teiginį, jog konfliktų paveiktose situacijose visos moterys yra matomos kaip aukos, o vyrai kaip kariai; toks lyčių esencializmas yra įkūnytas normose ir aktyvistai, nors suprasdami, jog tokie lyčių stereotipai kuria spragas programose, tiki, jog nauda atsveria tas sukuriamas spragas.⁵³ Čia atsiskleidžia tam tikra manipuliacija, jog tam tikrais atvejais moterų priskyrimas pažeidžiamai grupei gali būti ne siekis pritaikyti humanitarines programas atsižvelgiant į lyčių skirtumus, skirtingus pažeidžiamumus, bet pragmatiškas sprendimas siekiant daugiau resursų, donorų, palaikymo ar veiksmų legitimacijos.

Nors ir egzistuoja alternatyvus teorinis požiūris, praktikoje konfliktų ir kitų neramumų situacijose moterys ir mergaitės visada yra įtraukiamos tarp asmenų grupių, įvardinamų pažeidžiamomis. Kalbėdami apie Rohinjų moterų padėtį, autoriai Shamima Akhter ir Kyoko Kusakabe įvardina, jog moterys smurtą ir prievartą patiria ne tik išorėje – išėjusios iš namų ar pabėgėlių stovyklų – tačiau ir artimoje aplinkoje. Moterys patiria vyrų prievartą šeimose ir bendruomenėse, nes vyrai siekia ne tik kontroliuoti pajamas [šėimos ar bendruomenės], bet ir įtvirtinti savo kaip šeimos galvos padėtį; o grėsmę tokiais padėčiais vyrai jaučia, kadangi priimančiojoje šalyje pabėgėlės moterys gali peržengti kultūrinius rėmus: tarptautinės organizacijos kuria įvairias programas, sukuriančias sąlygas moterims užsidirbti (rankdarbiai, krepšių pynimas, muiłų gamyba ir pan.)⁵⁴ Nepaisant galimybės gauti nepriklausomų pajamų, dėl moterų prievartos artimoje aplinkoje, darbovietėje ir išorėje įgalinimas tampa neįmanomas, moterys yra pažeidžiamos.⁵⁵

Verta paminėti, jog skirtis tarp Rohinjų mažumos ir kitų Mianmaro visuomenės grupių atsiranda ir religiniu pagrindu: diskriminuojantys įstatymai, išlaikantys Rohinjus asmenimis be pilietybės, ne tik sukuria judėjimo apribojimus, priverstinį darbą, išsilavinimo nelygybę, santuokos sudarymo apribojimus, ribotą prieigą prie sveikatos sistemos, tačiau ir sukuria prielaidas anti-musulmonišškai diskriminacijai.⁵⁶ Vienas iš diskriminacijos pavyzdžių galėtų būti Mianmaro Rohinjų musulmonams taikoma dviejų vaikų politika, siekianti reguliuoti populiacijos augimą. Šalyje, kur abortai yra kriminalizuojami, moterys yra pastatomos į pavojingą situaciją, o tretieji ir sekantys šeimoje vaikai patenka į juodąjį sąrašą, kas iš esmės užkerta kelią dar negimusiems vaikams bet kokiam legaliam statusui šalyje gauti.⁵⁷ Kitas radikalus musulmonų diskriminacijos pavyzdys – “Įstatymai saugantys rasę ir religiją”: vienuolių grupė ir jiems prijauciančių politinių

⁵² Ten pat, 297.

⁵³ Ten pat, 297.

⁵⁴ Shamima Akhter ir Kyoko Kusakabe, *Gender-based Violence among Documented Rohingya Refugees in Bangladesh*. Indian Journal of Gender Studies 21(2), 2014 CWDS SAGE Publications, 230 psl.

⁵⁵ Ten pat, 239.

⁵⁶ Engy Abdelkader, *Myanmar's Democracy Struggle: the Impact of Communal Violence upon Rohingya Women and Youth*. Pacific Rim Law & Policy Journal Association, VOL. XX NO. X, 8 psl.

⁵⁷ Ten pat, 9-11.

partijų aljansas 2013 m. įtvirtino įstatymus, nutaikytus prieš ne-budistus, kurie iš esmės reguliuoja tarp-religines santuokas, gyventojų skaičiaus kontrolę, poligamiją.⁵⁸ Tokie įstatymai, besikišantys į šeimos, artimos aplinkos ir asmeninį gyvenimą, gali būti matomi kaip nutaikyti į laipsnišką Rohinjų žmonių skaičiaus mažinimą.

Gali susidaryti įspūdis, jog jeigu moterys ir mergaitės yra matomos kaip pažeidžiama grupė, galbūt jos patiria mažiau tiesioginių konflikto padarinių, nepatenka į karštąsias zonas, nesusiduria su kariuomenės pajėgomis. Tačiau tokia prielaida būtų klaidinga. Engy Abdelkader savo straipsnyje pateikia duomenis iš įvairių šaltinių, kuriuose minima atveju, kai taikiai protestuojančios Rohinjų moterys buvo nušautos, arba per Rohinjų žmonių susidūrimus su budistų ekstremistais buvo nušautos nėščios moterys.⁵⁹ Tiesa, toks neįsitraukimas Rohinjų moterų atžvilgiu, žmogaus teisių nepaisymas taip pat gali būti siejamas su bendra Rohinjų bendruomenės diskriminacija, jų „bepilietybės“ statusu. Valstybėje, kurioje Rohinjų mažuma yra diskriminuojama net ir įstatymais, jų populiacijos augimas yra reguliuojamas su siekiu sumažinti (ar net panaikinti) bendruomenę, smurtas prieš Rohinjų moteris Mianmaro visuomenėje tam tikra prasme netgi gali būti moraliai legitimuojamas. Pagal Galtung teoriją, tai vienas iš struktūrinės prievartos prieš Rohinjų moteris pavyzdžių.

Papildomai verta paminėti, jog Rohinjų moterys gali būti priskiriamos prie pažeidžiamų grupių bent dviem pagrindais – lyties pagrindu ir „bepilietybės“ pagrindu. Weissbrodt ir Collins savo straipsnyje kalba apie *De facto* „bepilietybę“, kuri atsiranda kaip valstybės kurios nors grupės diskriminavimo rezultatas, nors ta grupė žmonių turi pilietybę. Tokia situacija sukuria papildomų problemų: moterys yra parduodamos į sekso vergiją, o sugrįžti į savo šalį joms tampa itin sudėtinga, kadangi joms beveik neįmanoma įrodyti savo pilietybės (kadangi jų tapatybės dokumentai būna atimti).⁶⁰ Kita vertus, ši problema yra aktuali ir moterims, kurios yra *de jure* be pilietybės – teisinės sistemos susiduria su sunkumais, kaip reaguoti, ginti, suteikti pagalbą asmenims be pilietybės, nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis. Rohinjų moterys, *de jure* esančios be pilietybės, susiduria su visomis Weissbrodt ir Collins straipsnyje išvardintomis grėsmėmis; papildomai, valstybė – Mianmaras – neturi nei politinės valios jas saugoti, tačiau kartu neturi ir tinkamos teisinės sistemos jas saugoti dėl sunkiai apibrėžiamo teisinio statuso. Dar kartą grįžtant prie J. Galtung smurto trikampio teorijos, tiesioginę prievartą prieš Rohinjų moteris produkuoja ne tik visuomenėje egzistuojantys nusistatymai (struktūrinė ir kultūrinė prievarta), tačiau ir valstybės nuostatos (valstybės vykdoma struktūrinė prievarta).

⁵⁸ Matthew J. Walton, Melyn McKay, and Daw Khin Mar Mar Kyi, *Women and Myanmar's "Religious Protection Laws"*. *The Review of Faith & International Affairs*, 13:4, 36 psl.

⁵⁹ Abdelkader, 8.

⁶⁰ David Weissbrodt and Clay Collins, *The Human Rights of Stateless Persons*. *Human Rights Quarterly*, Vol. 28, No. 1 (Feb., 2006), 263-264 psl.

Šioje dalyje jau aptartus argumentus, kodėl moterys turi būti priskiriamos pažeidžiamai grupei iš esmės galima būtų taikyti ir visai Rohinjų bendruomenei, tad toliau verta panagrinėti, kodėl Rohinjų moterys yra tokia ypatingai pažeidžiama grupė šioje krizinėje situacijoje. Visų pirma verta paminėti itin didelius seksualinės prievartos prieš moteris mastus: naujausia 2017 m. rugpjūtį kilusi Rohinjų mažumos krizė pasižymi itin dideliu prievartos lyties pagrindu (*gender based violence* – angl.) atvejų skaičiumi. Jungtinių Tautų populiacijos fondas (UNFPA – JTGA dalis) šią prievartą įvardina kaip pagrindinį šios humanitarinės krizės iššūkį.⁶¹ Seksualinę prievartą patyrusios moterys ne tik patiria psichologinius sunkumus, tačiau prievartos situacijoje joms itin sunku kontroliuoti reprodukcinės funkcijas, o prisimenant griežtas Islamo religijos nuostatas moterys – seksualinės prievartos aukos - išstumiamos į užribį pačioje Rohinjų bendruomenėje. Taip pat verta kalbėti ir apie kultūrinius nuostatus: visa Rohinjų mažuma – vyrai, moterys ir vaikai – gyvena Cox Bazar pabėgėlių stovykloje Bangladeše. Gyvenimas pabėgėlių stovykloje jau savaime yra žmogaus teisių apribojimas, situacijoje, kurioje dažnai sunkiai yra užtikrinami pirminiai žmonių poreikiai, tačiau musulmonės moterys šioje situacijoje kenčia žymiai labiau. Dauguma moterų neturi tradicinių apdarų – burkų – tad jų fizinis judėjimas yra apribotas; moterys nepasirodo viešumoje, nedalyvauja susirinkimuose, neateina, kai yra dalijami paramos daiktai (*relief items* – angl.), tad jų balsas yra negirdimas.⁶² Dėl tam tikrų kultūrinių nuostatų moterys neturi prieigos prie žmogaus teisės užtikrinančių sanitarinių sąlygų: tipinės palapinės, kuriose gyvena moterys, yra vos keletas kvadratinių metrų, tačiau jose moterys būna įsirengusios ir tualetą, ir maudymosi vietą; nepaisant to, jog stovyklose yra įrengti atskiri tualetai ir prausyklos moterims, vyrai dažnai lūkuriuoja aplink ir stengiasi įžiūrėti, kas vyksta viduje.⁶³ Šios išvalgos buvo aprašytos JT humanitarinės programos specialistės vizito metu Cox Bazar stovykloje. Toks „lauko tyrimas“ jau savaime atskleidžia sudėtingesnę moterų situaciją bendroje krizinėje Rohinjų situacijoje: akivaizdu, jog moterys patiria daugiau tiesioginės prievartos (ypač turint galvoje seksualinės prievartos statistiką), taip pat gana aišku, jog visuomenė yra linkusi taikyti ir struktūrinę prievartą prieš moteris (patriarchaliniai stereotipai, kurie sukuria nelygybę tarp vyrų ir moterų, atitraukia moteris nuo bet kokių sprendimų priėmimo).

Tad toliau pasitelkiant teoriniame pagrinde analizuotą J. Galtung teoriją bus įrodoma, jog moterys patiria ir kultūrinę prievartą – taip tapdamos itin pažeidžiama grupe Rohinjų mažumos krizėje.

⁶¹ JT puslapis, “Horrible accounts of sexual violence against Rohingya ‘just tip of the iceberg’ – UN agency”, 2017 09 28, <http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2017/09/horrific-accounts-of-sexual-violence-against-rohingya-just-tip-of-the-iceberg-un-agency/> [žiūrėta 2018 01 13]

⁶² Marie Sophie Pettersson, “I want to help other women”—Rohingya women strive to reclaim a life of dignity“, 2018 02 02, <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2018/1/a-day-in-the-life-marie-sophie-pettersson> [žiūrėta 2018 04 14]

⁶³ Ten pat

Pirmoji kultūrinės prievartos išraiška – tai religija. Viena iš religinių praktikų – tai *pardah*, kuri iš esmės reiškia, jog moterys turi likti nematomos kitiems vyrams.⁶⁴ Tokia kultūrinė praktika užkerta kelią Rohinjų moterims dalyvauti socialiniame gyvenime bei dalyvauti susitikimuose, kuriuose priimami sprendimai. Dėl šios priežasties mergaitės dažnai mokosi tik iki penktos klasės, kadangi prasidėjus brendimui yra atskiriamos nuo berniukų; išsilavinimo skirtis krizėje dar labiau padidėja, siekiant apsaugoti mergaites nuo seksualinės prievartos ir išpuolių⁶⁵. Religinė praktika taip pat verčia Rohinjų moteris ištekėti: tik taip jos įgauna socialinį ir ekonominį saugumą, taip pat palengvina savo šeimos būvį, kadangi ištekėjusi moteris tampa savo vyro šeimos atsakomybe; pagal atliktą tyrimą (3000 respondentų moterų), 94% moterų pačios nepriėmė sprendimo tekėti, o 45% moterų buvo ištekintos dar būdamos vaikais⁶⁶. Šie pavyzdžiai demonstruoja, jog religija išties slepia kultūrinę prievartą prieš moteris: ypač ši prievartos rūšis paaštrėja konflikto atveju, kai moterys neturi prieigos prie tinkamų sanitarinių sąlygų, judėjimo apribojimai neleidžia įsiliesti į socialinį gyvenimą, mergaitės negauna išsilavinimo, tad neturi galimybės kurti tolesnio savo gyvenimo, jų socialinė padėtis yra priklausoma nuo kitų, kadangi jos nespėdžia dėl savo santuokinio statuso. J. Galtung teorijoje buvo minima, jog kultūrinė prievarta sukuria „maskuojantį rūką“, slepiančią tą prievartą, tad šiuo atveju religinės nuostatos ir tampa tuo „rūku“, kuris maskuoja prievartos išraiškas, priskiriant jas nusistovėjusioms religinėms normoms.

Antroji kultūrinės prievartos išraiška – ideologija, skirtis tarp „savęs“ ir „kito“. Ši kultūrinės prievartos rūšis labiausiai atsiskleidžia kalbant apie visą Rohinjų mažumą – Mianmare Rohinjų žmonės yra laikomi „kitais“, įsibrovėliais, ne-piliečiais, tad tiesioginė prievarta yra legituota. Šiuo atveju Rohinjų moterys gali būti tos „kitos“, kurios turi dar mažiau teisių nei Rohinjai vyrai.

Trečioji kultūrinės prievartos išraiška – kalba. J. Galtung teorija apibūdina, jog kalba yra beasmenė ir leidžia „užmaskuoti“, jog bendruomenėje yra vyrai ir moterys su skirtingais poreikiais, kadangi tie patys žodžiai yra naudojami apibūdinti abiemis. Šiuo atveju, tai iš dalies yra ir religijos, ir kalbos aspektas: Rakinų valstybėje, o taip pat ir pabėgėlių stovyklose Bangladeše tradiciškai vyrai yra sprendimų priėmėjai, religijos atstovai; bendruomenių lyderiai dažniausiai yra skiriami priimti sprendimus visos Rohinjų bendruomenės vardu⁶⁷. Tai iš esmės reiškia tokią kultūrinės prievartos rūšį, kai moterys nedalyvauja sprendimų priėmime, o kalba sprendimus įvardina kaip „visos bendruomenės“ sprendimu, tad užmaskuoja, jog procese dalyvauja tik vyrai.

⁶⁴ The Inter-sector Gender in Humanitarian Action Working Group, „The Gender Profile for the Rohingya Refugee Crisis Response in Cox’s Bazar, Bangladesh“, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/12/the-gender-profile-for-the-rohingya-refugee-crisis-response> [žiūrėta 2018 04 14]

⁶⁵ Ten pat

⁶⁶ Ten pat

⁶⁷ Ten pat, 3.

Ketvirtoji kultūrinės prievartos išraiška – menas. Šiame darbe nėra aktualu nagrinėti šią išraišką, kadangi krizės kontekste, kai sunkiai yra užtikrinami pirminiai žmonių poreikiai, menui nebelieka vietos, ypač kalbant apie Rohinjų moteris. Šios skirties pavyzdys gali būti prievartos prieš Rohinjų mažumą bendrai aspektas: Mianmaro sostinėje Neipide yra Nacionalinis muziejus, kuriame yra kolekcionuojami visų tautybių (valdžia tai grupuoja kaip „nacionalines rases“) artefaktai, tačiau nėra nė vieno kolekcinio vieneto apie Rohinjų etninę grupę, apie Rohinjų mažumą nėra nė užsiminta, tarsi jie būtų tabu šalyje⁶⁸.

Penktoji kultūrinės prievartos išraiška pagal J. Galtung – empirinis mokslas (pagal neoklasikinę ekonominę doktriną, paremtą lyginamuoju pranašumu). Ši skirtis iš ties įdomi, nors J. Galtung prievartos teorijoje autorius neoklasikinę ekonominę doktriną taiko valstybių lygiu, ją galima pritaikyti ir pačiu smulkiiausiu ekonominiu lygiu Rohinjų bendruomenėje, ar pabėgėlių stovyklose. Yra žinoma, jog normos, priskiriamos lytims, užkerta kelią moterims įsitraukti į darbo rinką, kur jos gautų atlyginimą; papildomai, moterys beveik neturi darbo patirties, kuri būtų susijusi su darbu už namų sienų.⁶⁹ Tad Rohinjų moterys iš esmės neturi ekonominės nepriklausomybės ir neturi įgūdžių susikurti tokią nepriklausomybę; galiausiai, net jeigu moterys norėtų mokytis ir bandyti kurti savo ekonominę nepriklausomybę nuo kitų bendruomenės (šeimos) narių, savo sutuoktinių, jos susiduria su religinėmis ir kultūrinėmis normomis, kurios trukdo pasiekti tokią nepriklausomybę. Kaip buvo minėta anksčiau, ekonominė nepriklausomybė baugina sutuoktinius, nes kelia pavojų nusistovėjusiai normai, jog vyras yra šeimos sprendimų priėmėjas.

Šeštojoje kultūrinės prievartos išraiškos sudėtinėje dalyje J. Galtung kelia klausimą, ar egzistuoja kultūrinė prievarta, ar prievartos kultūra. Rohinjų moterų atveju – ir viena, ir kita, kadangi aukščiau išvardinti argumentai įrodo, jog Rohinjų moterys patiria kultūrinę prievartą. Papildomai, statistika demonstruoja, jog Rohinjų moterys gyvena aplinkoje, kurioje vyrauja prievartos kultūra. Net ir prieš 2017 – ūjų Rohinjų krizės paaštrėjimą bendruomenėje vyravo prievarta artimoje aplinkoje prieš moteris: tiek fizinė, tiek psichologinė (nors pastaroji bendruomenėje nėra suprantama kaip smurtas, ar prievarta). Tačiau pagal nusistovėjusias normas prievarta šeimoje – tai šeimos reikalas.⁷⁰ Pabėgėlių stovyklose vyrauja seksualinės prievartos kultūra: Bangladešo stovyklose kas savaitę yra registruojama 100-400 naujų seksualinės prievartos

⁶⁸ Akm Ahsan Ullah, 143.

⁶⁹ The Inter-sector Gender in Humanitarian Action Working Group, „The Gender Profile for the Rohingya Refugee Crisis Response in Cox’s Bazar, Bangladesh“, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/12/the-gender-profile-for-the-rohingya-refugee-crisis-response> [žiūrėta 2018 04 14] 11 psl.

⁷⁰ Ten pat, 3.

atvejų.⁷¹ Šioje dalyje belieka tik pasikartoti, jog Rohinjų moterys patiria visų rūšių kultūrinę prievartą.

Šioje magistro darbo dalyje buvo detaliai įrodyta, jog moterys pagrįstai yra laikomos pažeidžiama grupe, kadangi patirdamos visų rūšių prievartą Rohinjų mažumos moterys yra sudėtingesnėje padėtyje nei kiti bendruomenės nariai. Kaip buvo įvardinta šio darbo įvade, vienas svarbiausių šio darbo tikslų yra išanalizuoti, kaip tarptautinė bendruomenė reaguoja į Rohinjų moterų pažeidžiamumą ir kokios programos yra taikomos dėl aptartos Rohinjų moterų pažeidžiamos padėties.

Visų pirma verta analizuoti JT Moterys ir UNHCR bendrai įsteigtos Tarp-sektorinės humanitarinio veiksmo darbo grupės dėl lyties (*The Inter-sector Gender in Humanitarian Action Working Group* – angl.) pateiktą ataskaitą, kurioje, išnagrinėjus Rohinjų moterų situaciją Cox Bazar pabėgėlių stovykloje yra įvardijami pagrindiniai moterų ir mergaičių poreikiai, problemos, spragos ir pateikiami siūlymai (*response actions* – angl.) dėl įvardintų problemų visuose sektoriuose.⁷² Darbo grupė išanalizuoja ir išvardina iš esmės visas šiame darbe jau aptartas problemas, tiesioginę prievartą, struktūrinius rėmus, kurie produkuoja struktūrinę prievartą ir kultūrinius aspektus, kurie legitimuoja vykdomą prievartą prieš moteris. Darbo grupės pateiktoje ataskaitoje įvardijami ir fizinio judėjimo iššūkiai, ir seksualinis smurtas prieš moteris, religiniai suvaržymai.⁷³ Darbo grupė neabejotinai moteris ir mergaites priskiria „pažeidžiamai grupei“: 13 puslapių ataskaitoje, apibūdinama moterų situaciją, 27 kartus panaudoja žodį „pažeidžiamas“. Atsakas į moterų pažeidžiamumą yra suskirstytas į 12 sričių ir yra įvardijamos atitinkamos reakcijos, kurių turėtų imtis tarptautinės organizacijos. Kalbant apie stovyklos priežiūrą, yra siūloma įrengti geresnį apšvietimą bei sukurti saugias erdves moterims ir mergaitėms; siekiant užtikrinti mergaičių išsilavinimą, siūloma skirti savanores moteris mokytojas; siekiant užtikrinti moterų ir mergaičių sveikatą, siūloma įkurti reprodukcinės sveikatos klinikas stovykloje, teikti psichologinę pagalbą moterims ir mergaitėms, parengti patariamuosius lankstinukus pagal lytį; kalbant apie maisto užtikrinimą, siūloma stebėti, ar moterys ir mergaitės gauna pakankamą prieigą prie maisto, siūloma kurti į lytį atsižvelgiančius kriterijus paramos maistu sistemoje, identifikuoti ir kurti galimybes pačioms moterims gauti maisto; panašiai yra siūloma stebėti, ar moterų ir mergaičių mityba yra pilnavertė; kalbant apie saugumą, siūloma stiprinti moterų ir mergaičių apsaugą (kuriant įvairius

⁷¹ Ten pat, 3.

⁷² JT Moterys internetinis puslapis, „The Gender Profile for the Rohingya Refugee Crisis Response in Cox’s Bazar, Bangladesh“, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/12/the-gender-profile-for-the-rohingya-refugee-crisis-response> [žiūrėta 2018 04 18]

⁷³ Inter-sector Coordination Group, „Gender Profile No.1 For Rohingya Refugee Crisis Response Cox’s Bazar, Bangladesh“, 2017 12 03, <http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eseasia/docs/publications/2017/12/iscg-gender-profile-rohingya-refugee-crisis.pdf?la=en&vs=5258> [žiūrėta 2018 04 18]

pagalbos centrus, saugias erdves); kalbant apie pastogę ir kitus dalykus, nesusijusius su maistu, siūloma įtraukti lyties aspektą į pastogių gerinimo projektus bei sukurti informacinį lankstinuką, kuriame dėmesys skiriamas ir lyties perspektyvai; kalbant apie logistiką ir daiktų išdalijimą, siūloma organizuoti mokymus kariuomenei apie pažeidžiamų grupių apsaugą⁷⁴. 2018 m. kovo 22 d. išleista Tarp-sektorinės grupės reziumė iš esmės pakartoja aukščiau aptartas rekomendacijas ir tikslus⁷⁵. Šios darbo grupės ataskaita yra puikus orientacijos į pažeidžiamą grupę – šiuo atveju Rohinjū moteris – pavyzdys. Tačiau svarbu pastebėti, jog ties kiekviena problema įvardintas humanitarinis atsakas koncentruojasi į tam tikro veiksmo – problemos – trumpalaikį sustabdymą arba pasekmių palengvinimą, tačiau nėra užmojo spręsti sudėtingos moterų situacijos (sudėtingesnės nei vyrų situacijos) pagrindinių priežasčių. Taip pat verta atkreipti dėmesį, jog ši ataskaita kalba ir reaguoja išskirtinai į moterų padėtį Cox Bazar pabėgėlių stovykloje. Nėra atkreipiamas dėmesys į struktūrinę ir kultūrinę prievartą, tad pasikeitus aplinkybėms (pavyzdžiui, Rohinjū moterims išsikrausčius iš stovyklos, pasikeitus personalui) minimi humanitariniai veiksmai tampa arba nereikšmingi, arba neįmanomi. Be abejo, kontrargumentas išlieka, jog ši nedidelio masto programa gali pagerinti Rohinjū moterų situaciją daugiau nei didelio masto programos (pavyzdžiui, dvejų valstybių – Mianmaro ir Bangladešo – lygio programos), kadangi tokiu atveju moterų situacija gali pasirodyti per smulkus dėmuo. Visgi, tai nepaneigia fakto, jog ši pažeidžiamų grupių programa – skubaus humanitarinio atsako programa – yra ribota savo apimtimi ir galimybėmis ir koncentruojasi daugiausiai į šios dienos iššūkius.

Dar vienas atsako į pažeidžiamas grupes pavyzdys – JT Populiacijos fondo (*United Nations populations Fund (UNFPA)* – angl.) humanitarinio atsako programa. Moteris ir mergaitės – centrinis šio atsako objektas. UNFPA humanitarinio atsako moterims pagrindas – seksualinių ir reprodukcinę teisių apsauga.⁷⁶ UNFPA siunčia akušeres į pabėgėlių stovyklas, siunčia mobilias reprodukcinės sveikatos komandas, dalina reprodukcinės sveikatos rinkinius, teikia klinikinę pagalbą po išprievartavimų, teikia psichologinę pagalbą, kuria „draugiškas moterims“ erdves, skleidžia apie tai informaciją.⁷⁷ UNFPA suteikė pagalbą daugiau nei 7 tūkst. moterų⁷⁸, tačiau tame pačiame straipsnyje yra pastebima, jog daugybė moterų ir mergaičių nesikreipia pagalbos,

⁷⁴ Ten pat, 4-11.

⁷⁵ Inter Sector Coordination Group ataskaita, „Gender in Humanitarian Action Brief No.1: Rohingya Refugee Crisis Response Cox’s Bazar, Bangladesh (as of 22 March 2018)“, <https://reliefweb.int/report/bangladesh/gender-humanitarian-action-brief-no1-rohingya-refugee-crisis-response-cox-s-bazar> [žiūrėta 2018 04 21]

⁷⁶ UNFPA internetinis puslapis, „6 Months Into the Rohingya Refugee Crisis“, <http://bangladesh.unfpa.org/en/rohingya-crisis> [žiūrėta 2018 04 21]

⁷⁷ Ten pat

⁷⁸ JT internetinis puslapis, „Horrific accounts of sexual violence against Rohingya ‘just tip of the iceberg’ – UN agency“, 2017 09 28, <http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2017/09/horrific-accounts-of-sexual-violence-against-rohingya-just-tip-of-the-iceberg-un-agency/> [žiūrėta 2018 01 13]

bijodamos dėl savo saugumo, privatumo, gėdos jausmo ir socialinės stigmatos.⁷⁹ Įsišaknijusi kultūrinė ir struktūrinė prievarta trukdo didelei daliai prievartą patyrusių moterų siekti pagalbos, kas apsunkina humanitarinių programų veikimą. Be to, svarbu pastebėti, jog 7 tūkstančiai yra žingsnis į priekį, vis dėlto, tai tik maža dalis moterų daugiau nei pusės milijono Rohinjų pabėgėlių populiacijoje. UNFPA taip pat stengiasi pritraukti kuo daugiau moterų savanorių, kurios padėtų Rohinjų moterims užtikrinti pirminį humanitarinį atsaką ir leistų jaustis emociškai saugesnėms; moterys savanorės skleidžia informaciją apie saugias erdves moterims, prisideda prie kitų UNFPA veiklų.⁸⁰ Ši programa yra iš esmės nukreipta į vieną iš problemų, egzistuojančių tarp Rohinjų moterų – seksualinę prievartą. Tačiau panašiai kaip ir anksčiau aptartos programos atveju, programa yra sudaryta taip, jog reaguotų į vieną problemą ir kovotų daugiausiai su jos padariniais, neskiriant pakankamai dėmesio pagrindinėms priežastims, dėl kurių vyksta seksualinė prievarta prieš moteris. Be abejo, tokios programos yra itin reikšmingos, jos išskiria atitinkamas problemas būdingas vienai lyčiai, taip pat teikia būtiną humanitarinį atsaką. Šiame darbe nėra menkinama programos reikšmė, verčiau atkreipiamas dėmesys į trūkumus, identifikuojama, jog programos mastas yra ribotas.

Trečioji programa, nukreipta į pažeidžiamas Rohinjų moteris, kuri bus nagrinėjama šiame darbe – tai Tarptautinės migracijos organizacijos (IOM) įkurtos „saugiosios erdvės“ moterims. Tai tarsi moterų poilsio centrai Cox Bazar stovykloje, kuriuose sukurta jauki aplinka viduje bei išorėje, leidžianti moterims psichologiškai atsipalaiduoti, tačiau visų svarbiausia, jog tokiuose centruose moterims yra teikiama psichologinė pagalba.⁸¹ Į šį poilsio – pagalbos centrą yra įleidžiamos tik moterys, o taip pat siekiant išlaikyti „saugią aplinką“ budėtoja prie šio centro taip pat yra moteris.⁸² Ši programa yra skirta palengvinti prievartos prieš moteris Mianmare ir pačioje pabėgėlių stovykloje padarinius, sugrąžinti savivertę, padėti nukentėjusioms Rohinjų moterims atrasti vietą, kurioje moterys pabėgėlių stovykloje galėtų jaustis visiškai fiziškai (ir psichologiškai) saugios. Šios programos apimtis yra gana siaura, taip pat kaip ir anksčiau minėtose programose, nesiekianti daryti didesnės įtakos nei kovoti su tiesioginės (asmeninės) prievartos prieš Rohinjų moteris pagrindinėmis priežastimis. Pastebėtina, jog šios programos veikimas yra paremtas vyrų ir moterų fiziniu atskyrimu, tad programa neturi galimybės keisti vyrų nuostatų dėl prievartos prieš moteris, iš esmės neskatina likusios visuomenės kurti saugios aplinkos moterims už centro ribų.

⁷⁹ Ten pat

⁸⁰ UNFPA internetinis puslapis, „As Rohingya refugee crisis escalates, women emerge as front-line responders“, <https://www.unfpa.org/news/rohingya-refugee-crisis-escalates-women-emerge-front-line-responders> [žiūrėta 2018 04 21]

⁸¹ Tarptautinės migracijos organizacijos internetinis puslapis, “Safe Spaces” Offer Psychosocial Support to Rohingya Women“, 2018 01 26, <https://www.iom.int/news/safe-spaces-offer-psychosocial-support-rohingya-women> [žiūrėta 2018 04 22]

⁸² Ten pat

Šie aparti pavyzdžiai - tai tarptautinės bendruomenės veiksmi, įgyvendinantys anksčiau patartą pasiryžimą atkreipti dėmesį į moteris Rohinjų bendruomenėje, pastangas palengvinti moterų, kurios patiria prievartą, būvį. Tačiau šios programos veikia siaura apimtimi, trumpajame periode kovodamos daugiausiai su tiesioginės (asmeninės) prievartos padariniais.

Kas yra įgalinimas ir ką tai reiškia Rohinjų moterims

J. Steans idėjose apie feminizmo reikšmę tarptautiniuose santykiuose galime suprasti, kodėl svarbu kalbėti apie moterų įgalinimą. Autorė pastebi, jog ilgą laiką tarptautinių santykių disciplinoje dominavo realistinis požiūris, prasidėjęs kartu su T. Hobbes, N. Machiavelli idėjomis. Šioje realistinėje prieigoje yra kalbama apie suverenų vyrą, kuris remiasi racionalių sprendimų priėmimu legitimuodamas prievartą. Toks požiūris iš esmės išmeta moteris ir moteriškas (*feminine* – angl.) patirtis iš tarptautinių santykių diskusijų, kadangi manoma, jog jos [moterys] yra nepolitiškos ir pašalietės (*outside* – angl.).⁸³ Autorė toliau paaiškina, jog tokie lyčių diskursai produkuojami tarptautiniuose santykiuose sukūrė mąstymo prielaidas apie institucijų ir valstybės kūrimą. Buvo sukonstruoti identitetai ir ribos.⁸⁴ Tai reiškia, jog tarptautinės institucijos iš pradžių buvo sukonstruotos taip, jog ignoruotų lyčių skirtumus ir iš to kylančias skirtis bei problemas. Dabar, kai moterys įsitraukia į politinį gyvenimą, kai jų patirtys nėra išskirtinai asmeniška, o suprantama, jog gali daryti įtaką ir bendram visuomenės bei valstybės gyvenimui, tos sukurtos ribos ir identitetai kelia iššūkius valstybių veikime ir valstybių santykiuose. Supratus, jog moterys gali (o galbūt moterims yra privalu dėl valstybės ekonominio ir socialinio vystymosi) dalyvauti valstybės gyvenime kaip pilnavertės vidaus, tarptautinių santykių ar konflikto sprendimų veikėjos, vis dar sudėtinga tai įgyvendinti praktiškai. Nepaisant to, vis ryškiau yra demonstruojama politinė valia įtraukti moteris į tarptautinių santykių procesus; to iliustracija galėtų būti jau minėta JT Saugumo Tarybos rezoliucija 1325.

Įgalinimas nėra vienalytis terminas, turintis vieną apibrėžimą. Liberalus feminizmas įgalinimą mato kaip moterų galimybių išplėtimą už artimos aplinkos ribų į viešąją erdvę ir fokusavimąsi, jog moterys gautų tas pačias teises kaip ir vyrai.⁸⁵ Tačiau yra ir kitas požiūris, jog konstitucinių ir įstatyminių teisių įgavimas bei prieiga prie anksčiau vyrų dominuotų sferų nėra lygu moterų įgalinimui; naujas įgalinimo terminas savyje talpina ir „savęs vystymą“ (*development of self* – angl.).⁸⁶ Moterų įgalinimas kai kurių autorių yra siejamas su vystymusi ir skurdu bei analizuojamas dviem kryptimis: vienas požiūris teigia, jog skurdas sukuria nelygybę tarp vyrų ir

⁸³ Jill Steans, *Gender and International Relations*. Polity Press, 2006, Second Edition, 34psl.

⁸⁴ Ten pat, 46.

⁸⁵ Barbara Rowland-Serdar ir Peregrine Schwartz-Shea, *Empowering Women: Self, Autonomy, and Responsibility*. The Western Political Quarterly, Vol. 44, No. 3 (Sep., 1991), 605 psl.

⁸⁶ Ten pat, 606-607.

moterų, tad ekonominiam vystymuisi sumažinus skurdą moterų (kaip ir visų kitų) situacija pagerėja, o kartu gerėja sąlygos moterims, kadangi mažėjant skurdui, nelygybė taip pat mažėja; kitas požiūris teigia, jog moterų įgalinimas yra vystymosi sąlyga.⁸⁷ Tokios teorijos, kurios įgalinimą traktuoja kaip vystymosi sąlygą, moteris konfliktuose nustumia į užribį ir užkerta kelia mąstyti apie bet kokių moterų konfliktuose įgalinimą, kadangi tokiose situacijose visų pirma reikia užtikrinti stabilumą tik vėliau pereinant prie ekonominio vystymosi.

Yra ir mažiau tradiciskų tyrimų, kurie moterų įgalinimą apibrėžia per kitokias prizmes: Sidney Ruth Schuler ir Syed M. Hashemi tyrimas Bangladešo kaimo moterų įgalinimą sieja su programomis, kurios leidžia moterims naudotis kontraceptinėmis priemonėmis. Pasiteisinusi tyrimo prielaida buvo tokia, jog kontraceptinių priemonių naudojimas leidžia moterims būti labiau autonomiškos, leidžia kontroliuoti sprendimus, kurie liečia pačias moteris ir jų šeimas, taip pat tai prisideda prie moterų pasitikėjimo savimi.⁸⁸ Šiuo atveju ryškėja faktas, jog moterų įgalinimas yra kartu ir kontekstinis reiškinys: skirtingo išsivystymo visuomenėse ir skirtingose (kartais netgi tos pačios šalies vietovėse) moterų įgalinimui yra reikalingi skirtingi veiksmai. Verta pastebėti, jog Moterų statuso komisija, aptarta anksčiau šiame darbe, vis dažniau atkreipia dėmesį, kokiame kontekste kokius iššūkius patiria moteris ir pagal tai formuoja savo išvadas.

Šis faktas, jog moterų įgalinimas gali būti skirstomas į keletą skirtingų gyvenimo sričių yra gana dažnai apčiuopiamas akademinėje literatūroje: autoriai supranta, jog įgalinimas dažnai negali būti apribotas iki vienos apibrėžtos srities (pavyzdžiui, ekonomikos, politikos, sprendimų priėmimo proceso, švietimo). Autoriai Amy C. Alexander ir Christian Welzel bando atrasti visapusišką (*overall* – angl.) moterų įgalinimą, pasirinkdami tris domenus, kurie, jų teigimu, apima svarbiausius įgalinimo aspektus: 1) prieiga prie išteklių (kadangi tai leidžia daryti tam tikrus gyvenimo stiliaus (*lifestyle* – angl.) pasirinkimus, kurie be šių išteklių būtų neprieinami); 2) aktyvizmas viešojoje erdvėje (kadangi tai suteikia galimybę formuoti visuomenės darbotvarę); 3) poziciniai (karjeros) pasiekimai (kadangi tai leidžia daryti įtaką organizacijų politikai)⁸⁹. Paprasčiau šią prieigą autoriai paaiškina taip, jog įgalinimas reiškia žmonių galimybę formuoti tiek savo, tiek socialinį gyvenimą.⁹⁰ Toks visa apimantis moterų įgalinimo apibrėžimas yra svarbus ir reikšmingas šiame darbe, kadangi kreipia dėmesį į moterų įgalinimą daugelyje gyvenimo sričių. Kaip šiame darbe buvo aptarta anksčiau, Rohinjų moterys patiria smurtą visose trijose dimensijose: tiesioginę, struktūrinę ir kultūrinę prievartą. Tad, jeigu pažeidžiamų grupių programos daugiausiai

⁸⁷ Esther Duflo, *Women Empowerment and Economic Development*. Journal of Economic Literature, Vol. 50, No. 4 (December 2012), 1053 psl.

⁸⁸ Sidney Ruth Schuler ir Syed M. Hashemi, *Credit Programs, Women's Empowerment, and Contraceptive use in Rural Bangladesh*. Studies in Family Planning, Vol. 25, No. 2 (Mar. - Apr., 1994), 73 psl.

⁸⁹ Amy C. Alexander ir Christian Welzel, *Empowering Women: The Role of Emancipative Beliefs*. European Sociological Review, Vol. 27, No. 3 (June 2011), 364 – 365 psl.

⁹⁰ Ten pat, 365 psl.

koncentruojasi ties tiesiogine prievarta ir jos padariniais, moterų įgalinimas turėtų kreipti dėmesį į struktūrinės ir kultūrinės prievartos šaltinius. Pabrėžiant ryšį tarp įgalinimo programų ir struktūrinės prievartos, verta prisiminti, jog J. Galtung prievartos trikampio teorija teigia, jog pagrindinis už struktūrinės prievartos besislepiantis aspektas – tai nelygybė.⁹¹ Struktūra yra taip sukonstruota, jog nelygybė tampa struktūros dalis ir iš tos nelygybės (nelygaus galios pasiskirstymo) gimsta prievarta. Tarp daugelio įgalinimo apibrėžimų galima pastebėti bent jau vieną bendrumą – siekį suteikti lygias galimybes vyrams ir moterims (įvairiose gyvenimo srityse).

Rohinjų moterų atžvilgiu, religinės nuostatos (kultūrinės prievartos aspektas), nusistovėję patriarchaliniai stereotipai (struktūrinės prievartos aspektas) bei kiti aukščiau aptarti kultūrinės ir struktūrinės prievartos aspektai kuria palankią aplinką, tam tikra prasme legitimuoja prievartą prieš moteris, tad paveikus šiuos stereotipus, bus ne tik panaikintas visų rūšių smurtas prieš moteris, tačiau kartu atsiras prielaidos ir moterų įgalinimui. Tik išsilavinusios Rohinjų moterys, kartu išsilaisvinusios iš fizinio judėjimo apribojimų bei pačios Rohinjų bendruomenės nustatytų stereotipų, gali turėti prieigą prie išteklių (ieškoti darbo, užsidirbti, įgyti tam tikrą ekonominį nepriklausomumą) – pirmasis domenas pagal aptartą Amy C. Alexander ir Christian Welzel teoriją. Tik investavus į visuomenės švietimą apie moterų galimybę dalyvauti visuomenės gyvenime bei sulaužius stereotipus apie „viešąjį gyvenimą prieinamą tik vyrams“, Rohinjų moterys gali tapti aktyvios viešojoje erdvėje – antrasis domenas pagal aptartą įgalinimo teoriją. Galiausiai tik panaikinus struktūrinės ir kultūrinės prievartos šaltinius, Rohinjų moterys galės siekti tam tikrų karjeros pozicijų – trečiasis domenas. Šiame etape tampa akivaizdu, jog Rohinjų moterų įgalinimui pasiekti reikalinga, jog įgalinimo programos veiktų kultūrinės ir struktūrinės prievartos srityse, o taip pat būtų koncentruojamos į ilgąjį periodą, taip papildydamos Rohinjų moterų humanitarinėms reikmėms skirtas pažeidžiamų grupių programas. Taip pat šioje vietoje yra aišku, jog įgalinimo programos turėtų būti arba multi-funkcinės (koncentruotis ne vienoje gyvenimo srityje, o daugelyje) arba turėtų būti keletas tuo pat metu vykdomų programų, kurios leistų skirti dėmesį keletui sričių.

Teoriškai išsiaiškinus, kokios įgalinimo programos būtų veiksmingos Rohinjų situacijoje, toliau šioje dalyje bus analizuojamos tarptautinių organizacijų programos, kuriose yra įtrauktas Rohinjų moterų įgalinimo aspektas.

Visų pirma verta nagrinėti JT Moterų išleistą apžvalgą, kurioje yra koncentruojamasi į Rohinjų moterų situaciją. Reikšminga dalis šioje apžvalgoje yra skiriama rekomendacijoms, kurios yra paskirtos humanitariniams veikėjams Rohinjų krizėje. Nors iš pirmo žvilgsnio daugiausiai dėmesio yra skiriama pirminiams moterų poreikiams, pagalbai prievartos aukoms (moterų kaip

⁹¹ Galtung, *Violence, Peace, and Peace Research*, 175.

pažeidžiamos grupės apsaugos aspektams), keletas rekomendacijų yra skirta ir moterų įgalinimui⁹². Viena iš įgalinimui skirtų rekomendacijų – tai pragyvenimo šaltinių moterims identifikavimas ir suteikimas, socialinė pagalba įsitraukiant į veiklas, užtikrinančias pragyvenimo šaltinį⁹³. Akivaizdu, jog čia turima galvoje ekonominė moterų nepriklausomybė, tačiau kartu rekomendacijose nėra skiriamas dėmesys visuomenės nuostatų keitimui. Jeigu tam tikri struktūrinės prievartos stereotipai neleidžia moterims dalyvauti viešajame gyvenime, kultūrinės prievartos aspektai (hidžabo neturėjimas) trukdo moterims fiziškai išeiti iš namų net dėl sanitarinių reikmių, siūlymas moterims įsitraukti į darbo rinką ar prekybą yra per tolimas žingsnis. Tikėtina, jog JT moterys ekspertai, rašydami šią rekomendaciją, atkreipė dėmesį, jog moterims bus užtikrintos sąlygos užsiimti tam tikra pragyvenimo šaltinio veikla, t. y. tarptautinė organizacija užtikrins saugumą, suteiks priemones (pavyzdžiui, hidžabą), visgi be struktūrinių ir kultūrinių nuostatų keitimo veiksmai nebus ilgalaikiai – pasikeitus situacijai moterys negalės sau užtikrinti sąlygų, kurias suteikė tarptautinė organizacija. Įgalinimas nebus ilgalaikis. Kita vertus, privalu pastebėti, jog dar viena rekomendacija teigia, jog reikalinga užtikrinti lyčių lygybę ir socialinę įtraukti komunikuojant ir konsultuojantis su visomis [konflikto] paveiktomis grupėmis⁹⁴. T. y. rekomenduojama įtraukti moteris į sprendimų priėmimo procesą. Toks žingsnis galėtų užtikrinti įgalinimo ilgalaikiškumą, kadangi prisidėtų ir prie socialinių normų keitimo, tačiau dėl rekomendacijų abstraktumo nėra paaiškinama, kaip moterys bus pritraukiamos ir įtraukiamos į tokius procesus (vėlgi prisimenant Rohinjų bendruomenėje egzistuojančias struktūrinės patriarchalines normas).

Toliau verta analizuoti Jungtinių Tautų atšakos paramai maistu – Pasaulio maisto programos (*World Food Programme* – angl.) vykdomą moterų įgalinimo programą. Dėl prastos Rohinjų mažumos mitybos Cox Bazar pabėgėlių stovykloje Pasaulio maisto programos organizacija 2018 m. nusprendė skirti papildomų maisto kuponų pabėgėliams⁹⁵. Programos esmė – suteikti maisto kuponų korteles šeimoms moterims, kurioms dažniausiai tenka maisto aprūpinimo pareiga šeimoje, nepaisant to, kas yra šeimos galva. Šios kortelės yra registruotos šeimos moterų vardu ir suteikia toms moterims galimybę kontroliuoti šeimos maisto resursus, suteikia sprendimų priėmimo galimybę, didina moterų pasitikėjimą savimi.⁹⁶ Ši Pasaulio maisto programos organizacijos programa sujungia pagrindinių poreikių užtikrinimą ir kartu tam tikru aspektu įgalina moteris –

⁹² UN Women, „Gender brief on Rohingya refugee crisis response in Bangladesh“, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/gender-advocacy-paper-for-rohingya-refugee-crisis-response-in-bangladesh-r09s.pdf> [žiūrėta 2018 04 24]

⁹³ Ten pat, 3.

⁹⁴ Ten pat, 4.

⁹⁵ Shelley Thakral, „Empowering refugee women for food security and nutrition“, 2018 01 16, <https://insight.wfp.org/empowering-refugee-women-for-food-security-and-nutrition-53b1476b338c> [žiūrėta 2018 04 24]

⁹⁶ Ten pat

suteikia joms galimybę priimti sprendimus, kurie daro įtaką visai šeimai. Programa iš dalies keičia nusistovėjusią struktūrą, kurioje visus sprendimus priima vyras – šeimos galva.

Jungtinių Tautų agentūros, kartu su nevyriausybinėmis organizacijomis, išleido Jungtinį atsako planą humanitarinei Rohinjų mažumos krizei (*Joint Response Plan for the Rohingya Humanitarian Crisis* – angl.), kuris skirtas 2018 m. kovo – gruodžio mėnesiams. Tai bene vienintelės Jungtinių Tautų organizacijos pastangos koordinuoti visas humanitarinės ir atsako programas į Rohinjų krizę. Plane yra kalbama ir apie moterų įgalinimą. Lyčių lygybė ir moterų įgalinimas humanitarinio atsako programose yra įvardijamas kaip tikslas ir siekiamybė, tačiau netgi pačiame plane yra įvardijami tik riboti įgalinimo tikslai: siekiama, jog visų lyčių, visokio amžiaus, ir kitokių skirčių asmenys nukentėjusiose populiacijose turėtų vienodą prieigą prie paramos organizacijų siūlomos pagalbos, paslaugų ir informacijos.⁹⁷ Pagrindinis vaidmuo, siekiant įgyvendinti moterų įgalinimą yra priskirtas anksčiau šiame darbe aptartos JT Moterys ir UNHCR bendrai įsteigtos Tarp-sektorinės humanitarinio veiksmo darbo grupės dėl lyties diskrecijai⁹⁸. Šios darbo grupės apžvalga ir rekomendacijos šiame darbe jau buvo nagrinėtos dalyje apie moteris kaip pažeidžiamą grupę, ir analizės metu tapo aišku, jog šios darbo grupės rekomendacijos ir veiksmai visų pirma yra nukreipti į pirminius Rohinjų moterų ir mergaičių poreikius, humanitarinį atsaką. Jungtiniame atsako plane taip pat yra paminėtos ir pragyvenimo šaltinių programos kaip moterų įgalinimo populiarinimas (*mainstreaming* – angl.).⁹⁹ Visgi, analizuojant šio atsako plano tekstą, nepaisant vartojamo žodžių junginio „moterų įgalinimas“, patys veiksmai yra glaudžiai susiję su apsauga, moterų priskyrimu pažeidžiamoms grupėms, būtina pagalba pažeidžiamiausiems. Programose neatsispindi metodiškas požiūris įgalinti moteris įvairiose gyvenimo srityse, nėra užmojo keisti visuomenės nuostatų į moterų padėtį pačioje Rohinjų bendruomenėje. Akivaizdu, jog tai, kas yra vadinama įgalinimu, labiau panašėja į reakcines priemones į tiesioginės prievartos padarinius nei į užmojus sudaryti prielaidas ilgalaikiam moterų įgalinimui.

Kalbant apie įgalinimo programas, jos yra vykdomos ne tik Jungtinių Tautų organizacijos. Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija paskelbė ataskaitą, kurioje apžvelgiamos lyčių lygybės ir moterų įgalinimo politikos konfliktų paveiktose situacijose. Vienoje iš programų yra minimas ir moterų įgalinimas Bangladeše, įskaitant ir Rohinjų moteris. Programa koncentruojasi ties ekonominiu moterų įgalinimu; pagalba moterims (ir jų šeimoms)

⁹⁷ Strategic Executive Group, „JRP for Rohingya Humanitarian Crisis: March - December 2018“, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/JRP%20for%20Rohingya%20Humanitarian%20Crisis%20-%20FOR%20DISTRIBUTION.PDF> 35 psl. [žiūrėta 2018 04 24]

⁹⁸ Ten pat, 35.

⁹⁹ Ten pat, 41.

užsitikrinti maisto saugumą, sukuriant prielaidas moterims užsidirbti.¹⁰⁰ Ataskaitoje teigiama, jog programa buvo pritaikyta ir reagavo į kultūrinį ir politinį klimatą, ir keitė nusistovėjusias normas, kurios neleidžia moterims pakankamai maitintis (*food insecurity and malnutrition* – angl.).¹⁰¹ Ataskaitoje teigiama, jog vykdomos programos keičiamos normos buvo susijusios su ankstyvų santuokų problematika, moterų negalėjimu (dėl išsisknijusių struktūrinių ir kultūrinių stereotipų) priimti sprendimų; galiausiai išvardijama, jog programa praplėtė moterų socialinius tinklus, padėjo įgalinti moteris, sukūrė namų ūkių atsparumą įvairioms nelaimėms (pavyzdžiui, gamtinėms katastrofoms).¹⁰² Nors norint geriau įvertinti programos reikšmę Rohinjų moterų įgalinimui reikėtų gauti prieigą prie daugiau vykdytos programos duomenų, verta paminėti, jog programa buvo vykdoma Bangladeše nepratęšiant jos į Mianmarą (kur yra likę apie 400 tūkst. Rohinjų bendruomenės narių), tad galėjo paveikti tik dalį Rohinjų moterų bendruomenės. Pastebėtina, jog programa koncentravosi į geresnes sąlygas moterims (ir jų namų ūkiams) maitintis, tačiau programos vertinime padariniai nurodomi kaip moterų įgalinimas plačiąja prasme. Galiausiai, programa iš esmės nespėdė kultūrinės ir struktūrinės prievartos esminių priežasčių, tad ignoruojat įvairialypio smurto prieš moteris problemą ilgalaikė programos įtaka buvo ribota. Čia atsispindi viena iš teorinėje dalyje išryškėjusių problemų, o taip pat ir daugelio kitų įgalinimo programų problemų: jos koncentruojasi į siaurą aspektą, tad pasiekti tikslą (šiuo atveju moterų įgalinimą įvairiose srityse) plačiąja prasme tampa sudėtinga. Šioje situacijoje yra išvelgiama daugumoje programų pasikartojanti pažeidžiamos grupės ir įgalinimo priešprieša: problema (moterų prasta mityba) yra priskiriama pažeidžiamai grupei, priemonės pasiekti sprendimą apibūdinamos abstrakčiai ir sprendžia mitybos problemą, tačiau rezultatuose yra įvardijama ir įgyvendinta įgalinimo politika. Tad pats rezultatas buvo pasiektas gana siauras, nepakeičiant situacijos iš esmės, kadangi vėlgi yra ignoruojamos struktūrinės ir kultūrinės nuostatos, kurios kuria prievartą prieš Rohinjų moteris.

Verta pastebėti, jog JT ir kitų tarptautinių organizacijų struktūrų veikimas yra apribotas programų finansavimu, o Rohinjų krizė reikalauja itin didelių finansinių kaštų skubiems humanitariniams poreikiams įgyvendinti, taigi įtikinti investuoti į tolesnes ir ilgalaikes programas yra itin sudėtinga. Pastebėtina, jog nors moterų ir vyrų lygybė, moterų įgalinimo, smurto prieš moteris panaikinimo idėjos dažnai atsiranda įvairiose kalbose¹⁰³ ar JT dokumentuose, kartais

¹⁰⁰ OECD Development Policy papers, *Gender Equality and Women's Empowerment in Fragile and Conflict Affected Situations: A Review of Donor Support*, 2017 spalio, http://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/docs/Gender_equality_in_fragile_situations_2017.pdf 43 psl., [žiūrėta 2018 01 15]

¹⁰¹ Ten pat, 53.

¹⁰² Ten pat, 53.

¹⁰³ JT Generalinio Sekretoriaus pavaduotojo ir JT Moterų Vykdomojo direktoriaus kalba „*Two sides of the same coin: gender inequality and violence against women*“, Penkių dienų prievartos prevencijos konferencija, Johannesburgas, Pietų Afrika, 2017 10 02, <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2017/10/speech-ed-phumzile-five-days-of-violence-prevention-conference> [žiūrėta 2018 01 13]

politinių sprendimų priėmėjus vis dar sunku įtikinti skirti pakankamai resursų įtraukti lyties aspektą (plačiau nei tik pažeidžiamų grupių pagrindu) į humanitarines programas. Taip pat tikėtina, jog dėl susiformavusių stereotipų net tarptautinės organizacijos nesiryžta kitaip kalbėti apie moteris krizėse tik kaip apie aukas, kadangi privalu pritraukti kuo daugiau valstybių (ir kitų organizacijų ar kitų donorų) finansinės paramos: pavyzdžiui, JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro puslapyje¹⁰⁴, kur yra kalbama apie Rohinjų kritišką padėtį, moterys yra minimos tik kaip pažeidžiama grupė ir kaip krizės aukos.

Apibendrinant moterų įgalinimo programų taikymą Rohinjų mažumos krizėje, svarbu atkreipti dėmesį, jog moterų įgalinimas yra taikomas chaotiškai, trūksta strateginio suvokimo, jog moteris įgalinti reikia įvairiose srityse. Rohinjų atveju įgalinimas yra matomas kaip ekonominis įgalinimas, tačiau šiame darbe atsiskleidė, jog prievarta prieš Rohinjų moteris nėra tik ekonominė. Buvo aptarta, jog labiausiai moterys kenčia nuo patriarchalinių nuostatų bendruomenėje ir nuo kultūrinės prievartos, tačiau tarptautinės organizacijos šių aspektų dažniausiai neaprupia. Nors nevyriausybinių organizacijos skatina, jog krizės sprendimas būtų organizuojamas atsižvelgiant į Saugumo Tarybos rezoliuciją 1325, t. y. būtų atsižvelgta į moterų ir mergaičių roles¹⁰⁵, moterų įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą vis dar yra ribotas, o moterų įtraukimas į krizės sprendimą kol kas atrodo dar tolimas tarptautinių organizacijų tikslas.

Mergaitės Rohinjų mažumos krizėje: ankstyvos ir priverstinės santuokos

Šiame darbe daug dėmesio nebuvo skirta mergaičių ir moterų situacijos skirčiai, kadangi mergaitės kenčia iš esmės tokią pačią prievartą kaip ir moterys. Visgi, didžiausia skirtis tarp Rohinjų moterų ir mergaičių yra jų šeimyninis statusas. Ankstyvos ir priverstinės santuokos (*early and forced marriage* – angl.) yra dideliu mastu vykstanti praktika Cox Bazar pabėgėlių stovykloje, taikoma dažniau mergaitėms. Iš vienos pusės tai yra kultūrinis aspektas musulmoniškoje Rohinjų bendruomenėje, tačiau Tarptautinės migracijos organizacijos atstovė Kateryna Ardanyan pastebi, jog šios santuokos yra matomos kaip būdas pagerinti mergaičių ekonominę ir saugumo situaciją [pabėgėlių stovykloje]¹⁰⁶. Santuoka taip pat yra matoma kaip būdas užsitikrinti maisto saugumą: mergaitės yra ištekinamos jau nuo dvylikos metų, kadangi taip yra sukuriama nauja

¹⁰⁴ JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuro internetinis puslapis, <http://www.unhcr.org/rohingya-emergency.html> [žiūrėta 2018 01 13]

¹⁰⁵ Council of Foreign Relations, „Women and Girls at Risk in the Rohingya Refugee Crisis“, 2017 09 27, <https://www.cfr.org/blog/women-and-girls-risk-rohingya-refugee-crisis> [žiūrėta 2018 04 24]

¹⁰⁶ UN News, „UN warns of trafficking, sexual abuse in shadow of Rohingya refugee crisis“, 2017 11 14, <https://news.un.org/en/story/2017/11/636002-un-warns-trafficking-sexual-abuse-shadow-rohingya-refugee-crisis> [žiūrėta 2018 04 28]

šeima, taigi paskiriama atskira maisto kvota pabėgėlių stovykloje.¹⁰⁷ Viena vertus, jau pats ankstyvos, priverstinės santuokos faktas kuria psichologinę ir fizinę prievartą prieš Rohinjų mergaites, tačiau papildomai mergaitės dažnai atsiduria situacijose, kai ištekėjusios jos atsiduria vyro šeimoje ir yra priverstos dirbti viso šeimos ūkio namų darbus (*domestic labour* – angl.)¹⁰⁸. Tai yra akivaizdus struktūrinės ir kultūrinės prievartos pavyzdys prieš Rohinjų mergaites – religiniai ir patriarchaliniai nuostatai kuria palankią aplinką diskriminuoti mergaites. Konflikto būseną paaštrina šių religinių ir patriarchalinių nuostatų padarinius – ankstyvas, priverstines santuokas, kadangi konflikto aplinkybės Rohinjų bendruomenėje verčia šią praktiką taikyti dažniau, o ištekimos yra vis jaunesnės mergaitės.

JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuras informuoja, jog apytiksliais skaičiavimais, 5600 šeimų galvos pabėgėlių stovykloje yra jaunesni nei 18 metų vaikai.¹⁰⁹ Dar viena iš aplinkybių, verčiančių vaikus pakliūti į ankstyvos santuokos situaciją yra tai, jog krizės kontekste jie tapo našlaičiais. JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro puslapyje minima, jog yra steigiami pagalbos centrai vaikams, ieškoma galimybių sudaryti vaikų globos susitarimus.¹¹⁰ Tačiau visa tai – reakcinės priemonės į pažeidžiamą situaciją, kurioje atsidūrė vaikai ir mergaitės.

JT Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro leidinyje „Vaikų santuokos humanitarinėse gyvenvietėse“ yra atpažįstama ankstyvų santykių problema, pastebima, jog konfliktų situacijose ši problema paaštrėja, taip pat netgi įvardijama, jog konfliktų situacijose prievartavimai, kankinimai ir priverstinė prostitucija vyksta po „santuokos“ priedanga ir tai yra naudojama kaip karo ginklas (silpnina šeimas ir bendruomenes).¹¹¹ Tačiau kartu šioje apžvalgoje yra pripažįstama, kad humanitarinėse aplinkose nėra skiriamas pakankamas dėmesys vaikų santuokų problemai.¹¹² Kalbant apie Rohinjų krizę yra pastebima, jog mergaitės nuotakos patiria smurtą artimoje aplinkoje – santuokoje.¹¹³ Nors šioje apžvalgoje yra paminima nemažai valstybių, kuriose vyksta konfliktai ir yra įvardijama, kokių veikslių yra imamas dėl ankstyvų ir priverstinių mergaičių santuokų, Rohinjų krizėje problema yra įvardijama, tačiau nėra nurodoma, kokių konkrečių veikslių yra

¹⁰⁷ The Guardian, „Rohingya girls as young as 12 compelled to marry just to get food“, <https://www.theguardian.com/global-development/2017/nov/30/young-rohingya-girls-bangladesh-compelled-marry-food-rations> [žiūrėta 2018 04 28]

¹⁰⁸ Alan Taylor, „Child Marriage in the Rohingya Camps in Bangladesh“, 2017 12 14, <https://www.theatlantic.com/photo/2017/12/child-marriage-in-the-rohingya-camps-in-bangladesh/548408/>, [žiūrėta 2018 04 28]

¹⁰⁹ Mohammed Abu Asaker, „Orphaned Rohingya children forced to grow up too fast“, 2017 12 22, <http://www.unhcr.org/afr/news/stories/2017/12/5a3a698e4/orphaned-rohingya-children-forced-grow-fast.html> [žiūrėta 2018 05 10]

¹¹⁰ Ten pat

¹¹¹ „Girls not brides: The Global Partnership to End Child Marriage“, tematinis leidinys, „*Child Marriage in Humanitarian Settings*“, 1-2 psl.

<http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Children/HumanitarianSituations/GirlsNotBrides.pdf> [žiūrėta 2018 04 28]

¹¹² Ten pat, 1.

¹¹³ Ten pat, 2.

imamasi, ar apskritai kokios nors programos yra taikomos. Tačiau jeigu analizuotume humanitarinius veiksmus, kurie įvardijami kaip vykstantys (taikomi kitose šalyse), jų yra įvardijami keturi: mergaičių, jau esančių santuokoje, poreikių identifikavimas ir humanitarinių programų adaptavimas pagal tai; alternatyvų ankstyvoms santuokoms kūrimas steigiant saugias erdves; vaikų santuokų problemos įkorporavimas į kitus sektorius; informacinių sesijų apie vaikų santuokų žalą organizavimas bendruomenių nariams pabėgėlių stovyklose. Šie pavyzdžiai rodo, jog tarptautinės organizacijos, net jeigu kuria programas dėl ankstyvų ir priverstinių santuokų problemos, dažniausiai koncentruojasi į tiesioginius šios prievartos rūšies padarinius ir tegali daryti ribotą įtaką nuostatų keitimui bendruomenėje.

Ankstyvų ir priverstinių santuokų problematika yra įdomus aspektas šiame darbe, kadangi reikalauja aiškių koordinuotų mergaičių apsaugos ir įgalinimo programų. Apsauga yra reikalinga mergaitėms, atsidūrusioms priverstinėje santuokoje; įgalinimas reikalingas sukurti sąlygas mergaitėms pasipriešinti priverstinei santuokai. Tačiau įtampa jau teoriniame lygmenyje gali būti įžvelgiama: nors apsaugos (pažeidžiamų grupių) programos gali būti taikomos, įgalinimo programos šioje vietoje turėtų reikšti kultūrinių nuostatų (religijos atžvilgiu) keitimą, o, kaip buvo aptarta teorinėje šio darbo dalyje, tarptautinės organizacijos dažnai nėra pajėgios vystyti pokyčius šioje srityje. Todėl šiuo atveju mergaičių įgalinimo programos nėra vykdomos, o tarptautinės organizacijos reaguoja tik į padarinius (fazines ir psichologines traumas, kurias patiria mergaitės ankstyvose santuokose).

Įtampos atskleidimas

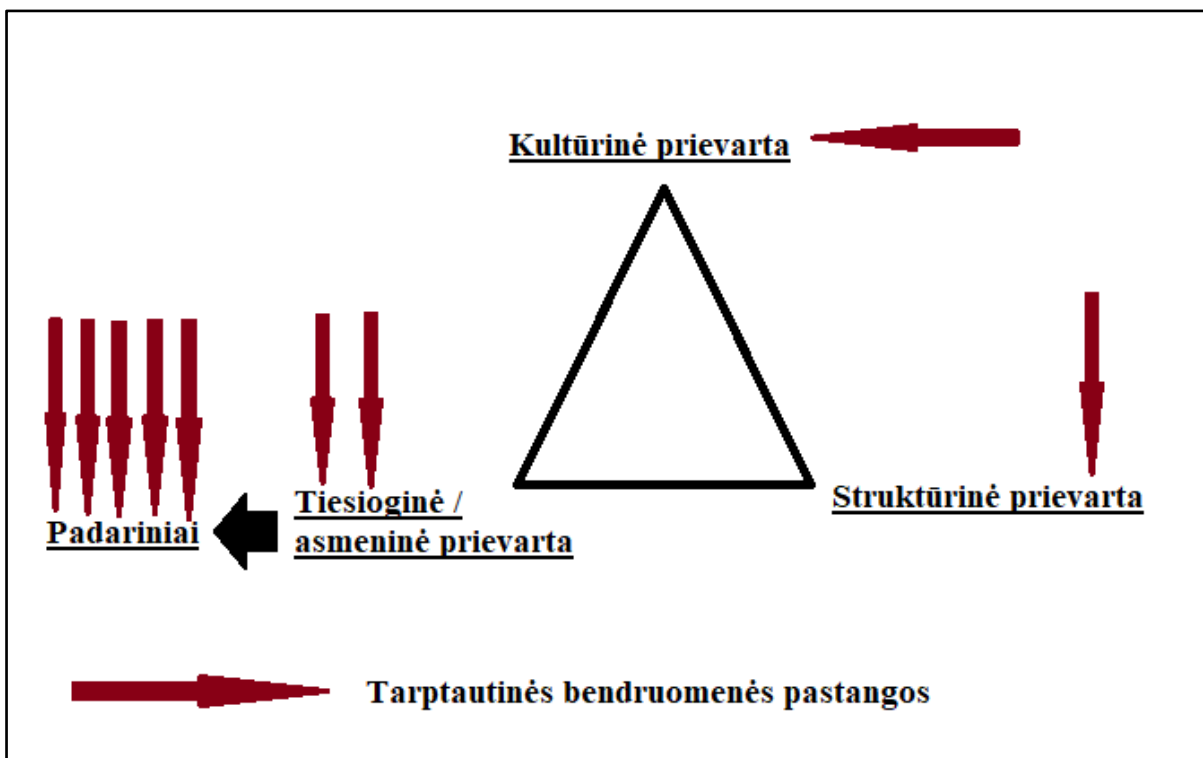
Šiame darbo analizė parodė, jog Rohinjų moterys patiria prievartą visose trijose J. Galtung įvardintose dimensijose. Prievarta yra sąlygota bendruomenėje nusistovėjusių struktūrinių stereotipų bei kultūrinių nuostatų. Kadangi Rohinjų moterų padėtis yra itin sudėtinga būtent dėl prievartos bendruomenės viduje ir išorėje, situaciją galėtų pakeisti programos, kurios spręstų prievartos esmines priežastis. Visgi, šioje vietoje atsiskleidžia itin didelė spraga: programos, kurios yra nutaikytos į Rohinjų moteris kaip į pažeidžiamą grupę akivaizdžiai koncentruojasi tik į tiesioginę (asmeninę) prievartą, o daugiausiai į jos padarinius, ignoruoja esmines tos prievartos priežastis ir faktą, jog negalima sustabdyti tiesioginės prievartos nekreipiant dėmesio į struktūrinę ir kultūrinę prievartą (pagal J. Galtung prievarta reprodukuojasi visuose trijuose lygmenyse). Kita vertus, ši problema nebūtų reikšminga, jei įgalinimo programos būtų nutaikytos į kitas prievartos rūšis (ankstesniuose šio darbo skyriuose buvo išaiškinta, kad įgalinimas neįmanomas struktūrinės ir kultūrinės prievartos rėmuose). Tokiu atveju sinchroniškai taikomos įgalinimo ir pažeidžiamų grupių programos turėtų galimybę ne tik padėti užtikrinti Rohinjų moterų pirminius poveikius, tačiau kartu darytų įtaką Rohinjų moterų padėčiai ilgajame periode. Įtaka ilgajam periodui būtų

tokia, kokią pajėgi yra pasiekti tarptautinė organizacija (buvo aptarta teorinėje dalyje, tarptautinės organizacijos arba mažiau veikia kultūrinės prievartos lygmenyje, arba neturi galimybių daryti įtaką šiuo lygmeniu, kadangi negali paneigti valstybių suvereniteto; taip pat poveikis kultūrinei prievartai gali prieštarauti tarptautinių organizacijų vertybėms: pavyzdžiui, vienas iš kultūrinės prievartos prieš moteris šaltinių Rohinjų krizėje yra religija, tačiau religijos laisvė yra ginama tarptautinių organizacijų). Pagal šią logiką tarptautinių organizacijų moterų įgalinimo politika turėtų didžiausią dėmesį kreipti į struktūrinės prievartos šaltinius ir pagal tai įgalinti moteris visuose gyvenimo lygmenyse. Įgalinimo programose galima įmatyti užmojų tai įgyvendinti, tačiau aptartos įgalinimo programos kol kas yra chaotiškos, o neretai deklaratyvios, t. y. šalia moterų apsaugos (pažeidžiamų grupių programų) įdedamas abstraktus, papildomas, šalutinis „įgalinimo“ tikslas. Papildomai, įgalinimo programos dažnai tėra tos pačios pažeidžiamų grupių programos su abstrakčiu priedu / užmoju moteris įgalinti. Tad įgalinimo programos yra arba per siauros savo apimtimi įgalinti, arba „išsikiša“ į pažeidžiamų grupių programų sritį. Galiausiai, koordinacijos tarp šių programų nėra daug, dažnai jos yra taikomos chaotiškai, nedarniai ir reakingai. Jungtinis atsako planas humanitarinei Rohinjų mažumos krizei, aptartas anksčiau, šiuo metu yra vienintelis užmojis koordinuoti resursus ir veiksmus, tačiau kaip jau buvo aptarta, dėmesys plane daugiausiai skiriamas pirminiams poreikiams, o įgalinimas tėra deklaratyvus. Verta pastebėti, jog dėl didelių trumpojo periodo poreikių, kurie reikalauja itin didelių kaštų, sunku įtikinti donorus, jog šiame Rohinjų mažumos krizės etape yra verta investuoti į įgalinimo programas (kurios yra ilgojo periodo, iš pirmo žvilgsnio atrodo mažiau svarbios nei pirminiai poreikiai). Dėl tos pačios priežasties – nelaukiančių pirminių poreikių – įgalinimo programos dažnai tėra kitoks humanitarinių programų, reaguojančių į pirminius pažeidžiamų grupių poreikius, pavadinimas. Tad struktūrinės prievartos lygmeniui nėra skiriama pakankamai dėmesio. Faktas, jog iš struktūrinės prievartos gali atsirasti ir kitos prievartos rūšys (nes pagal J. Galtung prievarta reprodukuojasi), yra ignoruojamas.

Apibendrinus, tam, kad būtų įmanoma esmingai ir ilgalaikiškai pakeisti Rohinjų moterų padėtį, teoriškai pažeidžiamų grupių ir įgalinimo programos turėtų proporcingai veikti visas tris prievartos rūšis, tačiau šiuo atveju daugiausiai veiksmų (Rohinjų moterų atveju – pažeidžiamų grupių programų) yra nukreipta į tiesioginės prievartos padarinius (Žr. 3 lentelę¹¹⁴).

3 lentelė.

¹¹⁴ Lentelės pagrindas (schema) paremtas O. Ramsbotham, T. Woodhouse ir H. Miall, *Contemporary Conflict Resolution. Second Edition*, Polity Press, 2007, 9psl.; rodyklės schemeje – šio magistro darbo autorės papildymas.

Taip pat verta prisiminti, jog Rohinjų moterų situacija nėra apribota tik bendruomenės viduje kuriamos prievartos, tačiau padėtis yra apsunkinta konflikto situacijos. Iš esmės tik konflikto situacija lemia tai, jog tarptautinių organizacijų programos (pažeidžiamų grupių ir įgalinimo) buvo legitimuotos veikti. Teorinėje dalyje šalia J. Galtung prievartos trikampio buvo pateiktas papildomas O. Ramsbotham, T. Woodhouse ir H. Miall trikampis, kuris atspindi tris Galtung aptartas dimensijas konflikto situacijoje. Tiesioginė prievarta buvo prilyginta elgesiui, struktūrinė – prieštaravimui, o kultūrinė nuostatoms. Nuostatos yra paremtos jausmais, įsitikinimais, kurie konflikto metu sustiprėja, paaštrėja, tad Rohinjų moterų atžvilgiu tai reiškia, jog nusistovėję kultūrinės prievartos aspektai (religija, kultūra) tampa išsąknyjusiomis nuostatomis (abejoms Rohinjų mažumos konflikto pusėms), taip leidžiant pasireikšti prieštaravimui: smurtas, seksualinė prievarta prieš moteris nėra vienoje bendruomenėje nėra priimtinas aspektas, tačiau Rohinjų bendruomenėje nevertinamos moterys patiria smurtą ir tai, užslėpta nuostatų, tampa leistina, legitimu. Tiesioginis smurtas tampa smurtiniu elgesiu, taip uždarydamas prievartos trikampį konflikto situacijoje. Ši analizės dalis leidžia suprasti, jog konflikto situacijoje Rohinjų moterys tampa tiesioginio smurto aukomis, pačioje bendruomenėje nėra labiau saugomos dėl konflikto situacijos (dėl egzistuojančių nuostatų, kultūrinės prievartos), tad tai sudaro prielaidas tarptautinei bendruomenei visų pirma (matant elgesį – smurtą prieš moteris) žvelgti į Rohinjų moteris kaip į aukas. Taip tarsi yra sukuriama hierarchija, jog pažeidžiamų grupių programos Rohinjų moterims yra svarbesnės nei kitos. O kaip buvo aptarta aukščiau, koncentruojantis į vienos iš prievartos rūšių padarinius neįmanoma sukurti ilgalaikės moterims draugiškos aplinkos, neįmanoma keisti situacijos ilgame periode.

Tad didžiausia įtampa tarp dviejų programų – įgalinimo ir pažeidžiamų grupių – yra tokia, jog nors teoriškai jos turėtų būti taikomos lygiagrečiai, tarptautinėje bendruomenėje yra tam tikra hierarchinė nuostata, kuri mato pažeidžiamų grupių programas kaip svarbesnes, o įgalinimas lieka nuošalyje: kaip deklaracinis aspektas, šalutinis efektas (kaip nutiko su Pasaulio maisto programos vykdoma programa) arba politika, kurią bus stengiamasi įgyvendinti neapibrėžtai artimiausioje ateityje.

Galiausiai verta kalbėti apie tai, kokios yra šių programų galimybės bendrame politiniame kontekste. Nors aptartoms programoms ir yra skiriamas milžiniškas biudžetas, kuris vis viena nėra pakankamas užtikrinti net pirminių visų pabėgėlių poreikių (neminint likusių Mianmare Rohinjų bendruomenės narių poreikių), šios programos yra visų pirma humanitarinės. Įgalinimo programos teoriškai turėtų turėti užmojų veikti plačiau – t.y. įveikti nusistovėjusias normas, kurios kuria struktūrinę prievartą, tačiau praktiškai šios programos labiau veikia kaip papildančios pažeidžiamų grupių programas (skiriant dėmesį tiesioginei prievartai). Kultūrinės prievartos eliminavimui ir esmingam Rohinjų moterų situacijos pakeitimui reikalinga Mianmaro politinė valia vykdyti visų pirma antidiskriminacines programas visos Rohinjų mažumos atžvilgiu ir kartu skatinti anti-diskriminaciją Rohinjų moterų atžvilgiu. Pirmuoju Mianmaro žingsniu galėtų būti laikomas Mianmaro – Bangladešo Rohinjų pabėgėlių repatriacijos susitarimas, kuriuo sutarta laipsniškai, per dvejus metus, sugrąžinti Rohinjų pabėgėlius iš Bangladešo į Mianmarą¹¹⁵, tačiau kaip jau buvo aptarta šiame darbe, Mianmarui trūksta pasiruošimo, strateginio požiūrio, kaip užtikrinti sąlygas Rohinjų mažumai repatriuoti saugiai bei saugiai jaustis šalyje. Nevyriausybinių organizacijų, tokios kaip *International Crisis Group* taip pat pastebi, jog Rohinjų grįžimas į Mianmarą pagal skubotą susitarimą būtų pirmalaikis ir nesaugus, o politinis Mianmaro klimatas suteikia mažai vilties, jog Rohinjų Mianmare galėtų laukti pozityvi ateitis: Mianmaras neigia vykdytą prievartą ir dėjo mažai pastangų įgyvendinti desegregacijos politiką, teisių ir pilietybės suteikimas Rohinjiams taip pat nėra numatomas.¹¹⁶ 2018-ųjų balandžio 2-8 dienomis Mianmare lankėsi Ursula Mueller, JT Humanitarinių reikalų koordinatoriaus biuro atstovė, su tikslu įvertinti humanitarinio atsako poveikį Rakinų valstybėje¹¹⁷. Ji identifikavo, jog humanitarinė krizė egzistuoja ne tik Bangladeše, tačiau kartu ir Mianmare, o likę 400 tūkst. „bepiliečių“ Rohinjų, gyvenančių Rakinų valstybėje Mianmare, patiria marginalizaciją ir judėjimo apribojimus, kas lemia teisių į sveikatą, išsilavinimą, apsaugą ir

¹¹⁵ Independent.co.uk, „Rohingya crisis: Bangladesh agrees deal with Myanmar to return 300 Muslim refugees a day for two years“, 2018 01 16, <https://www.independent.co.uk/news/world/asia/rohingya-crisis-latest-myanmar-bangladesh-refugees-return-300-per-day-two-years-un-aung-san-suu-kyi-a8162106.html> [žiūrėta 2018 04 28]

¹¹⁶ International Crisis Group, „Watch List 2018“, 2018 01 31, <https://www.crisisgroup.org/global/10-watch-list-2018> [žiūrėta 2018 05 10]

¹¹⁷ JT Humanitarinių reikalų koordinatoriaus biuro pranešimas, „UN Deputy Humanitarian Chief Mission to Myanmar and Indonesia“, 2018 03 31, <https://reliefweb.int/report/myanmar/un-deputy-humanitarian-chief-mission-myanmar-and-indonesia> [žiūrėta 2018 04 28]

kt. neužtikrinimą.¹¹⁸ Verta paminėti, jog JT atstovė pabrėžė, kad orus, savanoriškas ir tvarus pabėgėlių, o taip pat viduje perkeltų asmenų sugrįžimas įmanomas tik tada, kai „bepilietybės“, judėjimo laisvės, įdarbinimo bei prieigos prie paslaugų problemos bus išspręstos¹¹⁹. Šio vizito į Mianmarą apibendrinamosios pastabos leidžia daryti išvadą, jog repatriacijos susitarimas tai daugiau tarptautinės bendruomenės spaudimo spęsti Rohinjų situaciją padarinys, Mianmaras nesiima kovoti su problemomis, iššaukiančiomis struktūrinę ir kultūrinę prievartą prieš Rohinjų mažumą. Spęsti pagrindines prievartos prieš Rohinjų mažumą priežastis Mianmaras neturi politinės valios. Tai iš esmės reiškia, jog nėra strateginio sprendimo struktūrinei ir kultūrinei prievartai prieš Rohinjų mažumą bendrai ir prieš Rohinjų moteris, tad humanitarinės pažeidžiamų grupių ir įgalinimo programos yra pasmerktos kovoti ir spęsti tiesioginės / asmeninės prievartos padarinius. Šios pažeidžiamų grupių ir įgalinimo programos ne tik nėra suderintos tarpusavyje, tačiau kartu yra per smulkios, jog galėtų inicijuoti ilgalaikius pokyčius.

Išvados

Šio darbo analizėje buvo atskleista, jog Rohinjų krizė yra bene šimtmečius besitęsianti krizė, o Rohinjų migracija tarp Mianmaro ir Bangladešo šios krizės kontekste yra gana įprasta. Taip pat tarp šių valstybių jau buvo suderėtas ne vienas repatriacijos sutarimas, tačiau jie nebuvo sėkmingi. Tarptautinė bendruomenė, ilgą laiką tylėjusi, šįkart ėmė dėti rimtesnes pastangas Rohinjų atžvilgiu. Šiame magistro darbe tyrimo objektas buvo Rohinjų mažumos moterys. Rohinjų bendruomenėje jos yra labiau pažeidžiamos nei kiti bendruomenės nariai dėl patiriamos įvairialypės prievartos. Dėl šios priežasties buvo analizuojamos tarptautinių organizacijų programos, nukreiptos į Rohinjų moterų situacijos pagerinimą. Analizė parodė, jog Jungtinės Tautos yra aktyviausiai veikianti organizacija Rohinjų krizėje.

Visgi, norint aiškiau suprasti, kam yra vykdomos minėtos tarptautinių organizacijų programos, ką jos nori pakeist ir kaip jos veikia, buvo privalu išsiaiškinti, kokia tiksliai yra Rohinjų moterų situacija. Tam paaiškinti buvo panaudota J. Galtung prievartos trikampio teorija. Ryškiausia tiesioginės (asmeninės) prievartos prieš Rohinjų moteris išraiška yra ypatingai dideli moterų, patyrusių seksualinę prievartą, skaičiai; o taip pat paplitęs smurtas artimoje aplinkoje. Akivaizdžiausi struktūrinės prievartos pavyzdžiai yra patriarchaliniai stereotipai, kurie sukuria nelygybę tarp vyrų ir moterų, atitraukia moteris nuo bet kokių sprendimų priėmimo taip uždarant jas namuose ir pabėgėlių stovyklų palapinėse. Kultūrinė prievarta smarkiausiai pasireiškia šiuose J. Galtung įvardintuose domenuose: religija (kadangi prisideda prie struktūrinės prievartos įtvirtinimo,

¹¹⁸ UN news, „No one in Myanmar should be left behind on the path to a better future, stresses UN official“, 2018 04 09, <https://news.un.org/en/story/2018/04/1006861> [žiūrėta 2018 04 28]

¹¹⁹ Ten pat

taip pat apriboja moterų fizinį judėjimą pabėgėlių stovyklose, verčia jaunas mergaites ištekėti); kalba (kuri užmaskuoja moterų nedalyvavimą viešajame gyvenime, moterų vaidmens stereotipizavimą); empirinis mokslas pagal neoklasikinę ekonominę doktriną, paremtą lyginamuoju pranašumu (kadangi įtvirtina moterų ekonominę priklausomybę nuo vyrų; o kartu neleidžia moterims kurti ekonominės nepriklausomybės, nes tai galėtų keisti lyčių vaidmenis šeimose ir tai baugina Rohinjų vyrus); prievartos kultūra (kadangi Rohinjų bendruomenėje yra įprastas psichologinis ir fizinis smurtas šeimoje, tai laikoma šeimos, o ne visuomenės reikalu). Taip pat buvo pastebėta, jog dideli tiesioginės (asmeninės) prievartos prieš moteris mastai konflikto metu yra sustiprinta nuolatinės struktūrinės ir kultūrinės prievartos išraiška. Ši prievartos prieš moteris analizė parodė, į ką turi kreipti dėmesį tarptautinių organizacijų programos.

Nors anksčiau tarptautinė bendruomenė į Rohinjų krizę nesikišo, 2017 –ųjų krizės paastrėjimas (dar neregėtas savo apimtimi ir prievartos prieš Rohinjų moteris mastais) ir daugybė tarptautinių sutarčių, įsipareigojimų ir deklaracijų saugoti, ginti ir keisti pažeidžiamų moterų situaciją lėmė, jog tarptautinė bendruomenė negali ignoruoti 2017 m. Rohinjų mažumos krizės sustiprėjimo: Rohinjai, kaip daugiau nei pusės milijono „bepiliečių“ pabėgėlių grupė, atitinka daugelį aspektų, kuriuos norima panaikinti („bepilietybę“, pažeidžiamumą, smurtą). Jau vien dėl seksualinės prievartos mastų Rohinjų moterys atsidūrė tarptautinių organizacijų dėmesio centre ir joms buvo sukurtos pažeidžiamų grupių ir įgalinimo programos. Šiame darbe buvo siekiama suprasti, kokia apimtimi veikia šios programos, o taip pat buvo iškelta hipotezė, jog tarptautinės bendruomenės vykdomos humanitarinės programos – įgalinimo ir pažeidžiamų grupių – tarpusavyje nedera ir, tikėtina, prieštarauja viena kitai; hipotezėje buvo teigiama, jog tarp dviejų šių programų kyla įtampa. Galiausiai buvo stengiamasi atsakyti į klausimą, koks yra šių tarptautinių organizacijų programų vaidmuo bendrame Rohinjų mažumos krizės kontekste ir kiek jos yra pajėgios spręsti Rohinjų moterų problemas ilgajame periode. Atlikus tiriamąjį darbą, pavyko padaryti keletą išvalgų.

Pirma, pažeidžiamų grupių programos, kaip pirminio humanitarinio atsako programos į Rohinjų moterų žmogaus teisių pažeidimus yra labiausiai išvystytos, plačiausio spektro bei dažniausiai minimos programos. Dalis jų koncentruojasi į tiesioginės prievartos eliminavimą, arba prielaidų sukūrimą tiesioginės prievartos mažinimui. Tačiau priemonės, kurių yra imamasi, dažniausiai yra pritaikytos specifiskai *Cox Bazar* pabėgėlių stovyklai, tad pasikeitus aplinkybėms, priemonės taptų neveiklios (pavyzdžiui, siekiama padidinti Rohinjų moterų saugumą sukuriant geresnį apšvietimą stovyklose; moterų saugumas yra kuriamas ne bendrai Rohinjų bendruomenėje tačiau tik stovyklose). Kita (didžiausia) dalis pažeidžiamų grupių programų yra skirta palengvinti tiesioginės prievartos prieš Rohinjų moteris padarinius (pavyzdžiui, medicininiai centrai seksualinės

prievartos aukoms, psichologiškai saugūs, atskiri nuo vyrų poilsio ir pagalbos centrai). Šios programos, nors reikalingos ir reikšmingos, yra trumpalaikės ir nedaro įtakos bendrai Rohinjų moterų situacijai.

Antra, įgalinimo programos yra problematiškos. Tarptautinė bendruomenė neturi sutarto apibrėžimo, kas yra moterų įgalinimas, tad dažniau remiasi intuityvia nuojauta. Šiame darbe aptartose programose Rohinjų moterų įgalinimas buvo matomas kaip ekonominis įgalinimas ir kaip galimybių suteikimas moterims priimti sprendimus savo gyvenimuose. Visgi, programų, kuriose būtų imamasi konkrečių įgalinimo veiksmų tėra vos keletas, kitose programose įgalinimo tikslas yra abstraktus ir deklaratyvinis: tai reiškia, kad tarp daugelio kitų pirminių programos tikslų kaip papildomas tikslas yra įvardijamas moterų įgalinimas. Šios programos teoriškai turėtų sudaryti galimybę keisti moterų padėtį, eliminuoti smurtą prieš moteris vidutinio laikotarpio ar ilgajame periode, tačiau atsainus požiūris į moterų įgalinimą užkerta kelią šioms programoms iš tiesų būti efektyvioms.

Trečia, nors galima pastebėti pastangas moterų įgalinimą paversti konvencine politika, nors įgalinimo retorika vis dažniau atsiranda įvairiose kalbose, politikose ir deklaratyviose, konflikto situacijoje yra įprasta matyti **moteris kaip aukas**. Šis nusistovėjęs stereotipas užkerta kelią įgalinimo politikoms ir programoms užimti reikšmingą dalį politinių sprendimų priėmėjų darbotvarkėse, taip pat daugiau investuoti į įgalinimo programas. Šiame magistro darbe reikšminga analizės dalis buvo paskirta atskleisti faktą, jog daugybė Jungtinių Tautų instrumentų, deklaratyvių, įsipareigojimų, kampanijų sukuria puikų **geopolitinį laiką** reikšmingai keisti Rohinjų moterų padėtį, tačiau tolesnė analizė parodė, jog nepaisant tinkamo laiko, Rohinjų krizėje šiuo metu Jungtinėms Tautoms ir kitoms tarptautinėms organizacijoms **prioritetas yra užtikrinti tik pirminius moterų poreikius**, neinvestuojant į ilgalaikes programas.

Ketvirta, teoriškai įgalinimo ir pažeidžiamų grupių **programos vienos kitoms neprieštarauja**, kadangi jos turėtų veikti skirtingas prievartos rūšis: pažeidžiamų grupių programos – tiesioginę (asmeninę) prievartą, o įgalinimo programos – struktūrinę prievartą. Visgi, **įtampa** atsiranda programų **įgyvendinime**, kadangi tik dalis pažeidžiamų grupių programų veikia tiesioginę prievartą, o dauguma koncentruojasi į padarinius; ir tik maža dalis įgalinimo programų veikia struktūrinės prievartos esmines priežastis, o dažnai įgalinimo programos yra tik priedas prie pažeidžiamų grupių programų.

Penkta, įgalinimo ir pažeidžiamų grupių programos yra daugiausiai humanitarinės programos, kurios teoriškai koncentruojasi į tiesioginę ir struktūrinę prievartą, kadangi čia yra tarptautinių organizacijų veikimo laukas. Tačiau tam, kad Rohinjų moterų situacija reikšmingai

pasikeistų, reikalinga **Mianmaro politinė valia** keisti Rohinjų mažumos ir Rohinjų moterų situaciją, t. y. kovoti su struktūrinės ir kultūrinės prievartos esminėmis priežastimis. Tai reiškia, kad įgalinimo ir pažeidžiamų grupių programos savaime yra smulkios ir tegali daryti ribotą įtaką Rohinjų moterų padėčiai.

Šešta, nepaisant įtampų ir trūkumų, įvardintų šiame darbe, įgalinimo programos reikšmingos ir reikalingos, kadangi **pasirūpina pirminiais Rohinjų moterų poreikiais** (saugumas, maistas, pastogė, sveikatos apsaugos paslaugos), kurių šiame krizės etape negali užtikrinti nei Mianmaras, nei Bangladešas.

Pagrindinė šio darbo išvada leidžia teigti, jog prievarta prieš Rohinjų moteris yra įsišaknijusi struktūriškai ir kultūriškai. Dideli tiesioginės prievartos prieš moteris mastai konflikto metu yra kitų prievartos rūšių išdava (nes pagal Galtung prievarta reprodukuojasi). Tai reiškia, jog tarptautinių organizacijų programos turėtų veikti atitinkamai: pažeidžiamų grupių programos – tiesioginę prievartą, o įgalinimo programos – struktūrinę prievartą, o Mianmaras turėtų sukurti sąlygas kultūrinės ir struktūrinės prievartos nebuvimui. Tačiau realiai tarptautinių organizacijų pažeidžiamų grupių programos kovoja daugiausiai su tiesioginės prievartos padariniais, o įgalinimo programos nepakankamai veikia struktūrinės prievartos lygmenį, dažnai yra deklaratinės. Mianmaras nėra pasiruošęs kurti stabilios, nediskriminuojančios aplinkos nei Rohinjų mažumai, nei Rohinjų moterims.

Literatūros sąrašas

“Girls not brides: The Global Partnership to End Child Marriage”, tematinis leidinys, „*Child Marriage in Humanitarian Settings*“, 1-2 psl.
<http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Children/HumanitarianSituations/GirlsNotBrides.pdf>

Abdelkader, Engy, *Myanmar's Democracy Struggle: the Impact of Communal Violence upon Rohingya Women and Youth*. Pacific Rim Law & Policy Journal Association, VOL. XX NO. X.

Abu Asaker, Mohammed, „Orphaned Rohingya children forced to grow up too fast“, 2017 12 22, <http://www.unhcr.org/afr/news/stories/2017/12/5a3a698e4/orphaned-rohingya-children-forced-grow-fast.html>

Akhter, Shamima ir Kyoko Kusakabe, *Gender-based Violence among Documented Rohingya Refugees in Bangladesh*. Indian Journal of Gender Studies 21(2), 2014 CWDS SAGE Publications.

Al Hussein, Zeid Ra'ad, Jungtinių Tautų Vyriausybės žmogaus teisių komisaras, atidarymo kalba 36-ojoje Žmogaus teisių tarybos sesijoje, „Darker and more dangerous: High Commissioner updates the Human Rights Council on human rights issues in 40 countries“, 2017 09 11 <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22041>

Alexander, Amy C. ir Christian Welzel, *Empowering Women: The Role of Emancipative Beliefs*. European Sociological Review, Vol. 27, No. 3 (June 2011).

BBC žinios, „Rohingya crisis: Bangladesh and Myanmar agree repatriation timeframe“, 2018 01 16, <http://www.bbc.com/news/world-asia-42699602>

Carpenter, R. Charli, *Women, Children and Other Vulnerable Groups: Gender, Strategic Frames and the Protection of Civilians as a Transnational Issue*. International Studies Quarterly, Vol. 49, No. 2 (Jun., 2005).

Chapman, Audrey R., Benjamin Carbonetti, *Human Rights Protections for Vulnerable and Disadvantaged Groups: The Contributions of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights*, Human Rights Quarterly, Vol. 33, No. 3 (August 2011).

Charney, Michael W., *The Rohingyas of Myanmar: an under-reported genocide?*. The Authors 2017. The Political Quarterly, The Political Quarterly Publishing Co. Ltd. 2017.

Confortini, Catia C., *Galtung, Violence, and Gender: The Case for a Peace Studies/Feminism Alliance*. Peace & Change / July 2006

Council of Foreign Relations, „Women and Girls at Risk in the Rohingya Refugee Crisis“, 2017 09 27, <https://www.cfr.org/blog/women-and-girls-risk-rohingya-refugee-crisis>

Davis, Kathy, Mary Evans, Judith Lorber, *Handbook of Women's and Gender Studies*. London, Sage, 2006 m.

Duflo, Esther, *Women Empowerment and Economic Development*. Journal of Economic Literature, Vol. 50, No. 4 (December 2012).

Galtung, Johan, *Cultural violence*. Journal of Peace Research, Vol. 27, No. 3 (Aug., 1990), Published by: Sage Publications, Ltd.

Galtung, Johan, *Violence, Peace, and Peace Research*. Journal of Peace Research, Vol. 6, No. 3 (1969).

Generalinės Asamblėjos priimta rezoliucija, „Declaration on the Elimination of Discrimination against Women“, 1967 11 07, <http://www.un-documents.net/a22r2263.htm>

Independent.co.uk, „Rohingya crisis: Bangladesh agrees deal with Myanmar to return 300 Muslim refugees a day for two years“, 2018 01 16, <https://www.independent.co.uk/news/world/asia/rohingya-crisis-latest-myanmar-bangladesh-refugees-return-300-per-day-two-years-un-aung-san-su-kyi-a8162106.html>

Inter Sector Coordination Group ataskaita, „Gender in Humanitarian Action Brief No.1: Rohingya Refugee Crisis Response Cox’s Bazar, Bangladesh (as of 22 March 2018)“, <https://reliefweb.int/report/bangladesh/gender-humanitarian-action-brief-no1-rohingya-refugee-crisis-response-cox-s-bazar>

International Crisis Group, „Watch List 2018“, 2018 01 31, <https://www.crisisgroup.org/global/10-watch-list-2018>

Inter-sector Coordination Group, „Gender Profile No.1 For Rohingya Refugee Crisis Response Cox’s Bazar, Bangladesh“, 2017 12 03, <http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eseasia/docs/publications/2017/12/iscg-gender-profile-rohingya-refugee-crisis.pdf?la=en&vs=5258>

JT Generalinio Sekretoriaus pavaduotojo ir JT Moterys Vykdomojo direktoriaus kalba „*Two sides of the same coin: gender inequality and violence against women*“, Penkių dienų prievartos prevencijos konferencija, Johannesburgas, Pietų Afrika, 2017 10 02, <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2017/10/speech-ed-phumzile-five-days-of-violence-prevention-conference>

JT Humanitarinių reikalų koordinatoriaus biuro pranešimas, „UN Deputy Humanitarian Chief Mission to Myanmar and Indonesia“, 2018 03 31, <https://reliefweb.int/report/myanmar/un-deputy-humanitarian-chief-mission-myanmar-and-indonesia>

JT Moterys internetinis puslapis, „The Gender Profile for the Rohingya Refugee Crisis Response in Cox’s Bazar, Bangladesh“, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/12/the-gender-profile-for-the-rohingya-refugee-crisis-response>

JT Moterys interneto svetainė, „Gender Brief on Rohingya Refugee Crisis Response in Bangladesh“, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/10/gender-brief-on-rohingya-refugee-crisis>

JT Moterys leidinys, „Gender Brief on Rohingya Refugee Crisis Response in Bangladesh“, <http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eseasia/docs/publications/2017/10/gender-advocacy-paper-for-rohingya-refugee-crisis-response-in-bangladesh-r09s.pdf?la=en&vs=304>

JT Moterys, Informacija apie 62 – ają Moterų statuso komisijos sesiją, <http://www.unwomen.org/en/csw/csw62-2018>

JT puslapis, “Horrific accounts of sexual violence against Rohingya ‘just tip of the iceberg’ – UN agency”, 2017 09 28, <http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2017/09/horrific-accounts-of-sexual-violence-against-rohingya-just-tip-of-the-iceberg-un-agency/>

JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuro internetinis puslapis, <http://www.unhcr.org/rohingya-emergency.html>

JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro internetinis puslapis, „The New York Declaration for Refugees and Migrants. Answers to Frequently Asked Questions“: <http://www.unhcr.org/584689257>

JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro internetinis puslapis, „UNHCR releases draft outlining a new global refugee deal“, <http://www.unhcr.org/news/latest/2018/1/5a71f6914/unhcr-releases-draft-outlining-new-global-refugee-deal.html>

JT Vyriausiojo pabėgėlių komisaro leidinys, Global Action Plan to End Statelessness 2014-24, 2014 m. lapkritis, <http://www.unhcr.org/protection/statelessness/54621bf49/global-action-plan-end-statelessness-2014-2024.html>

Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija 1325, 2000 10 31, <http://www.un-documents.net/sr1325.htm>

Khan, Zillur R., *Bangladesh in 1992: Dilemmas of Democratization*. Asia Survey, Vol. 33, No. 2, A Survey of Asia in 1992: Part II (Feb., 1993).

OECD Development Policy papers, *Gender Equality and Women’s Empowerment in Fragile and Conflict Affected Situations: A Review of Donor Support*, 2017 spalio, http://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/docs/Gender_equality_in_fragile_situations_2017.pdf

Pettersson, Marie Sophie “I want to help other women”—Rohingya women strive to reclaim a life of dignity“, 2018 02 02, <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2018/1/a-day-in-the-life-marie-sophie-pettersson>

Ramsbotham, O., T. Woodhouse ir H. Miall, *Contemporary Conflict Resolution*. Second Edition, Polity Press, 2007.

Rittberger, Volker, *International Organization and Violence*. Journal of Peace Research, Vol. 10, No. 3, Special Issue: Peace Research in the Federal Republic of Germany (1973).

Rowland-Serdar, Barbara ir Peregrine Schwartz-Shea, *Empowering Women: Self, Autonomy, and Responsibility*. The Western Political Quarterly, Vol. 44, No. 3 (Sep., 1991).

Schuler, Sidney Ruth ir Syed M. Hashemi, *Credit Programs, Women's Empowerment, and Contraceptive use in Rural Bangladesh*. Studies in Family Planning, Vol. 25, No. 2 (Mar. - Apr., 1994).

Steans, Jill *Gender and International Relations*. Polity Press, 2006, Second Edition.

Strategic Executive Group, „JRP for Rohingya Humanitarian Crisis: March - December 2018“, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/JRP%20for%20Rohingya%20Humanitarian%20Crisis%20-%20FOR%20DISTRIBUTION.PDF>

Sutartos 62 – osios Moterų statuso komisijos išvados, 2018 03 23, <http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/csw/62/outcome/csw62-agreed-conclusions-advanced-unedited-version-en.pdf?la=en&vs=3837>

Taylor, Alan, „Child Marriage in the Rohingya Camps in Bangladesh“, 2017 12 14, <https://www.theatlantic.com/photo/2017/12/child-marriage-in-the-rohingya-camps-in-bangladesh/548408/>

Tarptautinės migracijos organizacijos internetinis puslapis, “Safe Spaces” Offer Psychosocial Support to Rohingya Women“, 2018 01 26, <https://www.iom.int/news/safe-spaces-offer-psychosocial-support-rohingya-women>

Thakral, Shelley, „Empowering refugee women for food security and nutrition“, 2018 01 16, <https://insight.wfp.org/empowering-refugee-women-for-food-security-and-nutrition-53b1476b338c>

The Guardian, „Rohingya girls as young as 12 compelled to marry just to get food“, <https://www.theguardian.com/global-development/2017/nov/30/young-rohingya-girls-bangladesh-compelled-marry-food-rations>

The Inter-sector Gender in Humanitarian Action Working Group, „The Gender Profile for the Rohingya Refugee Crisis Response in Cox's Bazar, Bangladesh“, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/12/the-gender-profile-for-the-rohingya-refugee-crisis-response>

Tūkstantmečio vystymosi tikslai, Trečiasis tikslas: „Promote gender equality and empower women“, <http://www.un.org/millenniumgoals/gender.shtml>

Tvaraus vystymosi tikslai, Penktasis tikslas: „Achieve gender equality and empower all women and girls“, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/>

Ullah, Akm Ahsan, *Rohingya Refugees to Bangladesh: Historical Exclusions and Contemporary Marginalization*. Journal of Immigrant & Refugee Studies, 9:2.

UN news, „No one in Myanmar should be left behind on the path to a better future, stresses UN official“, 2018 04 09, <https://news.un.org/en/story/2018/04/1006861>

UN News, „UN warns of trafficking, sexual abuse in shadow of Rohingya refugee crisis“, 2017 11 14, <https://news.un.org/en/story/2017/11/636002-un-warns-trafficking-sexual-abuse-shadow-rohingya-refugee-crisis>

UN Office of the High Commissioner, *Women's Rights are Human Rights*. United Nations Publication, Niujorkas ir Ženeva, 2014 m.

UNFPA internetinis puslapis, „6 Months Into the Rohingya Refugee Crisis“, <http://bangladesh.unfpa.org/en/rohingya-crisis>

UNFPA internetinis puslapis, „As Rohingya refugee crisis escalates, women emerge as front-line responders“, <https://www.unfpa.org/news/rohingya-refugee-crisis-escalates-women-emerge-front-line-responders>

Walton, Matthew J., Melyn McKay, ir Daw Khin Mar Mar Kyi, *Women and Myanmar's "Religious Protection Laws"*. *The Review of Faith & International Affairs*, 13:4.

Weissbrodt, David ir Clay Collins, *The Human Rights of Stateless Persons*. *Human Rights Quarterly*, Vol. 28, No. 1 (Feb., 2006).

Summary

International organizations programmes' impact on situation of Rohingya women

Rohingya crisis has its roots in XVIII century; nevertheless, international community was reluctant to interfere despite grave violations against Rohingya minority. In 2017, Rohingya crisis reached its peak when Myanmar security forces started large scale violence against stateless Rohingya. After Rohingya's villages were burned and lots of people killed, Rohingya fled to Bangladesh and became a population of more than half of a million refugees. International community was not able to continue the policy of ignorance: the violations had too much resemblance to ethnic cleansing; furthermore, within the organization of United Nations there were too much declarations and obligations to solve the situation of statelessness, refugee crisis and improve the situation of women around the world.

The theory of feminism allowed identifying situation of Rohingya women as the main object in this analysis. Rohingya crisis disproportionately affected women, who have become victims of sexual violence and other types of psychological and psychical violence. Since one of the main goals of this analysis was to study the impact of programmes of international organizations on Rohingya women, to reach this goal it was crucial to research violent situation of Rohingya women thoroughly. J. Galtung theory of violence suggested to identify three dimensions where women are experiencing violence: direct (personal), structural and cultural violence. Analysis has shown that considerable scale of direct violence against Rohingya women is caused by structural violence (patriarchy, state of Myanmar policies and beliefs within the community of Rohingya) and cultural violence (religious norms, existence of violent culture, difference between "me" and "other" where women are always the other).

Another objective of this analysis was to research response of international community to the situation of Rohingya women: their scope, effectiveness, interrelation. For this purpose, programmes of international organizations (mostly programmes implemented by United Nations) were identified either as women empowerment programmes or targeted to help vulnerable groups (in this analysis Rohingya women are considered as vulnerable group). Hypothesis was raised that these programmes might contradict one another.

The main theoretic findings suggested that women empowerment programmes should address structural violence while programmes targeted to help vulnerable groups should address direct violence. However, in the reality of Rohingya women, programmes targeted to help vulnerable groups are dealing with consequences of direct violence and women empowerment programmes are not sufficiently addressing structural violence. It means that these programmes do

not contradict each other, but require better coordination and much more political will to address root causes of different types of violence. Significant improvement of situation of Rohingya women would additionally require dealing with root causes of cultural violence but this aspect would need political will and efforts of Bangladesh and Myanmar. Analysis has shown that Myanmar is not ready to deal with statelessness of Rohingya, their discrimination and marginalization. Due to this Myanmar is not ready neither for improvement of Rohingya situation nor Rohingya women.

This analysis contributes to better understanding of what international organizations are capable via their programmes to change Rohingya women situation for better. Analysis was also able to identify main loopholes in the organization and implementation of programmes (women empowerment programmes and programmes targeted to help vulnerable groups). It allows drawing conclusion that situation of Rohingya women cannot be solved in the long period while the loopholes exist.